Priprema za ženidbu osoba s invaliditetom

Radosoljić, Klement

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:202:734288

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

Repository of The Catholic Faculty of Theology University of Split

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI – BOGOSLOVNI FAKULTET

FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

KLEMENT RADOSOLJIĆ

PRIPREMA ZA ŽENIDBU OSOBA S INVALIDITETOM

Diplomski rad

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

KLEMENT RADOSOLJIĆ

PRIPREMA ZA ŽENIDBU OSOBA S INVALIDITETOM

DIPLOMSKI RAD

iz Religiozne pedagogije i katehetike

kod doc. dr. sc. Mihaela Provića

Split, 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK 3

UVOD 4

1. CRKVENA PRIPRAVA ZA ŽENIDBU 6

1.1. Ženidba kao ugovor i sakrament 6

1.2. Ženidbena privola 8

1.3. (Ne)dostatno znanje 11

1.4. Priprava za sakrament ženidbe 13

2. OSOBE S INVALIDITETOM 20

2.1. Vrste oštećenja i uzroci invaliditeta 21

2.2. Osobe s invaliditetom i duhovnost 29

3. OSOBE S INVALIDITETOM – KOJE MOGU, A KOJE NE MOGU PRISTUPITI SAKRAMENTU ŽENIDBE 35

3.1. Osobe s invaliditetom koje mogu pristupiti sakramentu ženidbe 35

3.2. Osobe s invaliditetom koje ne mogu pristupiti sakramentu ženidbe 39

3.3. Održivost odredbe kod osoba lišenih poslovne sposobnosti i sklapanje sakramenta ženidbe 47

ZAKLJUČAK 50

LITERATURA 52

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI 55

PRIPREMA ZA ŽENIDBU OSOBA S INVALIDITETOM

SAŽETAK

Ženidba je savez između muškarca i žene, zajednica ljubavi i života koju je Stvoritelj utemeljio. Temeljni element ženidbe jest privola koja se očituje između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast. Dalje, u radu se objašnjava tko su osobe s invaliditetom, kolika su i kakva njihova oštećenja, kako invaliditet utječe na živote tih ljudi kao i njihovih obitelji. Potrebno je razumjeti kako i osobama s invaliditetom trebaju vjera i zajedništvo u kojem će naći duhovno ozračje za rješavanje svojih duhovnih i tjelesnih potreba. Stoga se razmatra tko od osoba s invaliditetom smije, a tko ne smije pristupiti sakramentu ženidbe. Zato je potrebno ustanoviti stupanj invalidnosti kao i potrebnu duševnu racionalnost te psihičko stanje kada se govori o kanonskom pravu. Dok s druge strane postoji građanski brak, a prema Obiteljskom zakonu brak mogu sklopiti sve osobe koje su poslovno sposobne, odnosno ne mogu sklopiti brak one koje su potpuno lišene poslovne sposobnosti. Po Obiteljskom zakonu zapreka kod sklapanja braka je poslovna nesposobnost, a u Zakoniku kanonskog prava takvo stanje osobe može dovesti u pitanje shvaćanje i razumijevanje ženidbene privole koja je najvažniji element prilikom sklapanja sakramenta ženidbe. Zato je potrebno da osobe koje su lišene poslovne sposobnosti pribave dopuštenje suda za sklapanje građanskog braka, u kojem se dokazuje da su ipak svjesne činjenice braka, a samim time se onda može sklopiti i vjerski brak.

Ključne riječi: ženidba, ženidbena privola, osobe s invaliditetom, kanonsko pravo, Obiteljski zakon

UVOD

Na uvodnim stranicama Svetog pisma govori se o stvaranju muža i žene, koji postaju jedno tijelo i jedan duh, što se i potvrđuje ovako u Svetom pismu: „Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo.“ (Post 2, 24) Bog, Stvaratelj života, već na samom početku ističe važnost zajedništva, važnost braka i bračnog života. Tu vezu muža i žene je uzdigao na razinu sakramenta čime je obilježio važnost takvog suživota. Tako na prvim stranicama Biblije se opisuje stvaranje čovjeka: „I reče Bog: Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična... Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: Plodite se i množite i napunite zemlju...“ (Post 1, 26-28) Nadalje, izvještaj Biblije kazuje: „Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt... I reče Jahve, Bog: Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on... Od rebra što ga je uzeo u čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku. Nato čovjek reče: Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega. Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta.“ (Post 2, 15-53) Biblijski izvještaj završava riječima: „Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo.“ (Post 2, 24) Stoga za Sveto pismo je potpun čovjek muško i žensko, odnosno muž i žena skupa. Oni su jedna cjelina i jedno biće, jedno tijelo.

Može se reći kako biblijska slika o stvaranju doista sadrži bitne elemente za naučavanje o sakramentu ženidbe. Sakramentalnost ženidbe teološka je činjenica koja nije upitna, jer je već sadržana od početka stvaranja čovjeka. Ženidba je sakrament. Sakramenti su, prema vjeri Crkve “djelotvorni znakovi milosti, ustanovljeni od Isusa Krista i povjereni Crkvi, kojima nam se podjeljuje božanski život”.[1] „Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruga te k rađanju i odgajanju potomstva.“[2] Sveto pismo, kao što je već spomenuto, uči kako je čovjek stvoren na sliku Božju. Međutim, nije ga stvorio sama već i muškarca i ženu te njihovo združenje tvori prvi oblik zajednice osoba. Svrha ženidbe jest dobro bračnih dugova kao i rađanje i odgajanje potomstva.[3] Iako je ženidba usmjerena na rađanje i odgajanje djece, to ne znači kako svaki pojedini brak mora i stvarno biti plodan, i kako svaki bračni par mora imati djecu, te kako bez toga nema braka.

---

[1] Katekizam Katoličke crkve, HBK, Zagreb, 1994., br. 1131.
[2] Zakonik kanonskog prava, Glas koncila, Zagreb, 1996., kan.1055.
[3] *Isto.*

To potvrđuje i konstitucija *Gaudium et spes* koja kaže: „I kad nema djece, često puta tako željkovane, brak ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavog života i zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost.“[4]

Ženidba je savez između muškarca i žene, zajednica ljubavi i života koju je Stvoritelj utemeljio. Ona nije samo privatna stvar dviju osoba, nego se tiče i općeg dobra i ima društvenu važnost, stoga javna vlast civilna ili crkvena, može svojim zakonima uređivati i ograničavati korištenje prava na ženidbu.[5]

Govor o naravi i svrhama ženidbe možemo pronaći u mnogim dokumentima crkvenog Učiteljstva. Zakonik kanonskog prava iz 1917-e godine, naglašava kako je prvotna svrha ženidbe rađanje i odgoj djece, a drugotna uzajamna pomoć i lijek protiv požude.[6] Također, enciklika *Casti connubii*, pape Pija XI. koja nastoji obraniti kršćansko shvaćanje i praksu ženidbe od zablude i zloupotrebe ondašnjeg vremena.[7] Pravi smisao ženidbe u ljubavi i bračnom sjedinjenju teži prema osobnom i međusobnom usavršavanju supruga. Važan element te dinamične težnje bračne ljubavi je težnja prema rađanju djece. Ženidba kao zajednica ima prednost pred ženidbom kao ustanovom. U pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, Sabor više ne govori o prvotnoj i drugotnoj svrsi braka, nego ističe da je bračna ljubav temelj braka, a sakrament ženidbe kruna ljubavi.

Stoga smo rad podijelili u tri dijela.

U prvom dijelu nastojat ćemo prikazati na koji način, kojim putem Crkva priprema zaružnike na sakrament braka. Tako polazi se prije svega od samog pojma ženidbe i sakramentalnosti, preko ženidbene privole koja je najvažniji element ženidbe, koje su sve pripreme kroz život za vjernika potrebne kako bi shvatio bit ženidbe i kako bi se budući supružnici još više i bolje međusobno upoznali.

Drugi dio ovog rada će se baviti glavnim pitanjem i temom rada, a to su osobe s invaliditetom, koje vrste invaliditeta postoje kod ljudi, na koji način ljude s invaliditetom pripremiti za sam sakrament.

Treći dio rada se sastoji od toga koje osobe s invaliditetom mogu pristupiti sakramentu ženidbe, a koje ne mogu te iz kojih razloga mogu, odnosno ne mogu pristupiti sakramentu. Od Boga tvorca dolazi vječna i nerazrješiva veza ženidbe i njezino jedinstvo i čvrstoća. Isus Krist je svojima blagoslovom obasuo pravu bračnu ljubav koja je uzeta u božansku.

---

[4] Drugi vatikanski koncil, *Gaudium te Spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 50.
[5] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik,*KBF Đakovo, Đakovo,1995., 45.
[6] Zakonik kanonskog prava, kan. 1013.
[7] Pio XI., *Casti connubii*, Vatican, 1930., br. 6.

1. CRKVENA PRIPRAVA ZA ŽENIDBU

Po sakramentu ženidbe Krist dolazi u susret kršćanskim supružnicima i ostaje i nadalje s njima. Ženidba se u kanonskom pravu označava kao zajednica svega života koja se uspostavlja između muškarca i žene.[8] Ovakva zajednica se razlikuje od svih ostalih jer se temelji na različitosti spolova te na njihovoj fizičkom i psihičkom nadopunjavanju.

1.1. Ženidba kao ugovor i sakrament

Svjedoci smo kako u današnje vrijeme, tj. njegov obrazac ponašanja ne ide u prilog Božjoj zamisli o braku i obitelji, ljubavi kao odrednici života, sakramentalnosti ženidbe, vjernosti, dostojanstvu žene, muškarca i djece, izvršavanju ženidbenih obveza. Takvi stavovi zahtijevaju maksimalnu pozornost i brigu za formaciju budućih ženidbenih drugova, posebno kod onih koji žive daleko od vjere, ali i kod onih koji žive vjerskim i sakramentalnim životom, jer su iskušenja sve veća, zahtijevnija, a osobe međusobno sve manje strpljive.

Brak u svojoj izvornosti nije plod društvene evolucije, niti je nastao na temelju društvenih ugovora. Iako zaručnici prema slobodnoj volji oblikuju bračnu zajednicu uzajamnim darivanjem i pristankom da žive zajedno oni nisu izvorni stvaratelji braka. Brak svoje izvorište ima u Bogu i njegovoj zamisli koju je očitovao u stvaranju naših praroditelja. Bog osobno prvi ljudski par spaja u ženidbu jer je čovjeku dao moć da rađa nova bića na svoju sliku.

Crkva je oduvijek gledala na ženidbu kao savez koji je sakrament, postojanje dvaju svojstva, naravne i nadnaravne. Tek Kristovim dolaskom u svijet svoje ostvarenje dobiva proročka vizija novoga saveza i teologije braka. Kristovim dolaskom još uvijek je vladalo otpuštanje žene, zakonski konkubinat pa i poligamija među Židovima, ali Isus proglašava Stvoriteljevu volju kao jedini konačni zakon u Novom zavjetu te dokida Mojsijev zakon i otkriva Stvoriteljevu volju. Naglašen je monogamijski brak, nerazrješivost ženidbe i njezino jedinstvo. Ženidbu je „Krist Gospodin uzdigao među krštenima na dostojanstvo sakramenta.“[9] Naravna stvarnost ženidbenog saveza tim je činom uzdignuta u nadnaravni red. Kad dvoje krštenih sklapaju valjanu ženidbu, valjan ugovor, ta stvarnost u isto vrijeme je i sakrament iz razloga što se radi o valjanoj ženidbi među krštenima. U kanonskom pravu ženidba se smješta prvenstveno na područje naravnog prava kao konstitutivnog temelja za sudjelovanje na sakramentalnom redu ženidbenog saveza među krštenima.

[8] Zakonik kanonskog prava, kan. 1057.
[9] Zakonik kanonskog prava, kan 1055.

Prema odredbi kan. 1058 „ženidbu mogu sklopiti svi kojima se pravom to ne zabranjuje“, stoga zabrana ne može biti plod neke slobodne procjene župnika nego mora biti plod zakonitosti, uskog poštivanja zakona. Svrha ograničenja *ius connubii* jest zaštita istine i dobrog ishoda ženidbe, dobra ženidbenih drugova, obitelji te ljudskog i crkvenog društva čij a je ženidba životna stanica.[10] Dade se zaključiti kako pravo na sklapanje ženidbe pretpostavlja kako određena osoba može i namjerava doista skolopiti sakrament ženidbe, u istini njene biti, onako kako Crkva naučava. Etički zahtjevi bračnoga života proizlaze iz istinske stvarnosti braka. Božanska ljubav, utjelovljena u Kristu, rasvjetljuje ljudsku stvarnost braka. Brak po toj Božjoj ljubavi posjeduje stanovitu kvalitetu po kojoj zadobiva udio u samoj naravi te ljubavi. Vjerna i milosrdna ljubav Kristova prema Crkvi postaje tako otajstvenim izvorom i modelom svetosti bračne ljubavi.

Pavao se trudi to duboko otajstvo kršćanske ženidbe izraziti izvorno biblijskim i potvrdno Isusovim riječima: „Stoga će čovjek ostaviti ocu i majku da prione uza svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. Kratko tumači kako: Otajstvo je to veliko. Ja smjeram na Krista i na Crkvu.“ (Ef 5, 31-32) Odnos ljubavi između Krista i Crkve u isto je vrijeme uzor bračne ljubavi kršćanskih supružnika. Pavao nam uistinu otkriva novi vidik razumijevanja smisla bračnog jedinstva Krista s Crkvom. Na temelju Pavlovog nauka o misteriju o kršćanskoj ženidbi kao sakramentu saveza ljubavi možemo reći da muž treba ljubiti ženu kao Krist Crkvu.[11]

U Kristovoj jednoj i nerazrješivoj djevičansko – božanskoj ženidbi Krista s Crkvom u jednom mističnom tijelu ukorijenjen je i utemeljen sakrament kršćanske ženidbe. Isus tim novim stvaranjem nepovratno je obnovio ženidbeni savez u svom originalnom nerazrješivom jedinstvu. Sada on daje supruzima sve potrebne milosti za potpunu bračnu vjernost, milosti koje istječu iz njegove otkupiteljske žrtve na križu, iz njegova otvorena srca.

Budući da ženidba nastaje privolom, priprava za sam sakrament mora biti usmjerena ka stvaranju, promjeni i provjeri raspoloženja onih zaručnika koji žele sklopiti sakrament.[12]

---

[10] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, u: *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 85 (2015.) 3, 813-840, 828.
[11] Nikola Škalabrin, Ženidba – pravno-pastoralni priručnik, 45.
[12] Katekizam Katoličke Crkve, Glas koncila, Zagreb, 2016., br. 3.

1.2. Ženidbena privola

Temeljni element ženidbe jest privola koja se očituje između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast. Može se reći kako je ženidbena privola čin volje kojim muška i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu.[13] Privola je tvorni uzrok ženidbe, neopoziv savez ili ugovor koji jednom valjano uspostavljen daje život ženidbi sve do smrti jednog od supružnika. S obzirom na to da se radi o pravnom ugovoru bilo je potrebno kanonski utvrditi točan trenutak sklapanja ženidbe, odnosno nastajanja ženidbe. Razlikujemo tri bitne karakteristike privole, odnosno privola mora biti javno očitovana, mora biti zakonita i izrečena od sposobnih osoba. Izvanjsko očitovanje privole se traži za valjanost ženidbe, a bez zakonskog oblika očitovanja privola ne bi postojala. Treći element pravno su sposobne osobe, odnosno osobe koje imaju fizičku, psihičku i pravnu sposobnost.[14]

Ženidbena privola je bitni i središnji element u sakramentu ženidbe te ima konkretnu posljedicu, odnosno ponovnu uspostavu priprave za ženidbu kao procesa koji pomaže zaručnicima u davanju ne samo istinite već i cjelovite privole, privole koja u sebi sadrži sve ono što je preduvjet uspješnog i sretnog braka. Izrada takvog programa nije lagana ni jednostavna, jer se nailazi na mnogo problema i pitanja kojima je potrebno dati savjet, pomoć ili odgovor. U naravi, priprava bi trebala sadržavati usmjerenost prema stvaranju unutarnjeg raspoloženja kako bi osobe bile spremne za darivanje sebe drugomu kao i prihvaćanje drugog, a gdje je potrebna cijela osoba, prisutna cijelim svojim bićem. Priprava je potrebna kako bi osobe u potpunosti shvatile čin ženidbe, njezinu svrhu.

Prema Katekizmu, supružničko „da“ treba biti čin odgovoran i slobodan, i da ženidbeni savez ima čvrste i trajne čovječne i kršćanske temelje. Priprava za brak od osnovne je važnosti. Povlašteni su put toj pripravi primjer i nauk roditelja i obitelji. Uloga pastira i kršćanske zajednice kao „Božje obitelji“ nužna je za prenošenje ljudskih i kršćanskih vrijednosti braka i obitelji, to više što u naše doba mnogi mladi imaju iskustvo o razorenim ognjištima koja više ne jamče dovoljno tu pripravu: mlade treba, osobito u krilu njihovih obitelji, prikladno i na vrijeme poučiti o dostojanstvu bračne ljubavi, o njezinoj zadaći i njezinim izrazima, kako bi, odgojeni u poštivanju čistoće, mogli u pravo doba prije i od časnog zaručništva u brak.[15]

---

[13] Zakonik kanonskog prava, kan. 1057.
[14] Jan Hendriks, *Diritto matrimoniale, Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico*, Ancora, Milano, 2001., 21.
[15] Katekizam Katoličke Crkve, br. 3.

To je razlog zbog kojega Crkva za svoje vjernike redovito traži crkveni oblik vjenčanja. Više je razloga tome u prilog: sakramentalno sklapanje ženidbe je liturgijski čin. Prikladno je, dakle, slaviti je u javnom crkvenom bogoslužju.

Ženidba uvodi u određeni crkveni stalež, u Crkvi uspostavlja među supružnicima kao i prema djeci stanovita prava i dužnosti. Budući da je ženidba u Crkvi određeni stalež, potrebno je imati o njoj sigurnost (otud obveza nazočnosti svjedoka). Javnost privole štiti jednom dano „da“ i pomaže da mu supružnici ostanu vjerni.

Na valjanost ženidbe mogu utjecati različiti unutanji i vanjski čimbenici. Pa tu spadaju: nesposobnost za ženidbenu privolu – je li sami čin odgovoran čin, kod tog spadaju: nedostatna sposobnost služenja razumom, teški manjak prosuđivanja, nseposobnost za prihvaćanje bitnih ženidbenih obveza; minimum zanja o naravi ženidbe – što je to, barem u temeljnim crtama; zabluda i volja s obzirom na bitne elemente – onaj koji ulazi u brak s pogrešnim razmišljanjem ili zabludom kako je dopuštena poligamija ili rastava ili da brak nema sakramentalno dostojanstvo; isključenje bitnog sadržaja ženidbe: simulacija ili himba – isključenje nečega u ženidbi, tj. neko bitno svojstvo samog sakramenta i onoga što ono doista predstavlja; zabluda u osobi – koja se može očitovati u samoj osobi ili osobini; prijevara – zlodjelo protiv nekog subjekta; moralna prisila – nanošena radi sklapanja ženidbe i uz određene uvjete, znakovita u vremenima kada se zaručnike nije puno pitalo, ali i danas te ženidba pod uvjetom – privola kao najvažniji element, ali ako je dana pod nekakvim uvjetom, dolazi se do pitanja o valjanosti ženidbe. Kako ženidba nastaje obostranim davanjem valjane ženidbene privole, prema Zakoniku kanonskog prava, kanonu 1095, nesposobni su za sklapanje ženidbe, jer nisu sposobni za davanje valjane ženidbene privole, oni koji su posve lišeni uporabe razuma, zatim koji nisu sposobni dovoljno se služiti razumom, te koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i prime, kao i oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.[16]

Ženidbena privola, kao i svaki drugi voljni čin, posljedica je djelovanja razuma kao spoznajne moći i volje. Zato sve okolnosti koje mogu neposredno utjecati na razum ili na volju utječu i na ženidbenu privolu.[17]

[16] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[17] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe, u: *Bogoslovska smotra, Đakovo,* 78 (2008.) 3, 618-661, 653.

Ona je za kršćane velika svetinja, jer njome nastaje među njima ženidba koju je Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta (kanon 1055, paragraf 1).[18] Kršćani prema tome, dok sklapaju ženidbu, ne čine samo ugovor, nego sklapaju savez nalik na onaj biblijski savez između Boga i njegova Izabranog naroda. Sveti Pavao stoga ljubav muža i žene u kršćanskoj ženidbi uspoređuje s onom uzvišenom ljubavlju i predanjem kojim Krist ljubi svoju Crkvu: „Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i Crkvu.“ (Ef 5,32)

U tako visok stupanj zajedništva i darivanja samih sebe uključena je psihička sfera čovjeka, ali ne samo psihička nego i mnogo dublja, duhovna dimenzij a jer je ljudska osoba u stanju nadvisiti samu sebe. Moramo zapravo priznati da, kad je riječ o ženidbenoj privoli i ženidbi, „ulazimo neposredno u najdublje otajstvo ljudske osobe“.[19]

Po svojoj kanonskoj definiciji ženidbena privola obuhvaća čovjekovu intelektualnu i voljnu sferu. Intelekt i volja pripadaju psihičkom životu ljudske osobe i ta dva elementa istaknuta su i u nastanku i u življenju učinaka ženidbene privole. Promatrajući ženidbu vidimo da se radi o činjenici koja uključuje i psihički život dviju osoba. Ne može se htjeti nešto što se nije razumom spoznalo, samo ono što je spoznato može biti predmetom volje.[20]

Osoba mora biti svjesna koliko je ustanova sakramenta ženidbe važna, a samim time i braka. Ženidbena privola uključuje prava i obveze, ali i dužnosti koje traju tijekom cijelog života. Baš zbog toga, uzajamnog života, potrebna je sposobnost za razborito i kritičko rasuđivanje, sposobnost zaključivanja o pravima i dužnostima koje proizlaze iz same naravi ženidbe i braka. Kanonska pravna znanost na temelju novih spoznaja iz različitih područja psihologije, psihijatrije, medicine sve više ističu kako ograničena sposobnost rasuđivanja u pitanjima ženidbe mogu itekako utjecati na davanje valjane privole i valjano sklapanje sakramenta ženidbe. Nedostatci ženidbene privole očituju se na slobodu osobe (prisila, zavedenost, zabluda u osobi kao i u osobini osobe), nedostatci u nesposobnosti osobe (koji ne posjeduju dovoljnu razinu razuma, manjak prosuđivanja o bitnom, psihička narav) te nedostatci u namjeri (slavlje isključuje ženidbu, isključivanje vjernosti, dobro rađanja i odgajanja djece, supruga, zatim jednost ženidbe kao i njezina nerazrješivost).[21]

[18] Zakonik kanonskog prava, kan. 1055.
[19] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe, 652.
[20] *Isto.*
[21] Jan Hendriks, *Diritto matrimoniale,* 25.

Stoga, da bi ta ista privola bila valjana mora se raditi o osobnoj privoli obiju stranaka, slobodna bez prisile, promišljena, potpuna bez pozitivnih ograničenja ili isključenja bitnih elemenata i svojstava ženidbe. Ona mora biti istinita, što znači da riječi koje se očituju na vani moraju odgovarati nutarnjoj nakani, tj. činu volje.

Doista „ako je privola učinkovit uzrok ženidbe, a po samoj ljudskoj naravi je nužno potreban minimalni, ali dostatan razvoj intelektualnih i voljnih sposobnosti dviju strana, koji implicira rast u vrlinama tijekom različitih faza života djeteta, adolescenta i konačno odrasle osobe, tada je nužno da se u tom nastojanju sprij eči sklapanje ništave ženidbe, da se priprava za ženidbu shvati zaista ozbiljno, ne samo kao preduvjet koji se mora ispuniti kako bi se sklapanje ženidbe moglo dopustiti,… već istinska i temeljita priprava za razne faze čovjekova razvoja.“[22] Prema tome ženidbena je privola, kao i svaki drugi voljni čin, posljedica djelovanja razuma kao spoznajne moći i volje. Zato sve okolnosti koje mogu neposredno utjecati na razum ili na volju utječu i na ženidbenu privolu.

1.3. (Ne)dostatno znanje

Nije nužno za valjanost ženidbe da osobe o ženidbi posjeduju potpuno znanje, ali se svakako od zaručnika traži jedno određeno dostatno ili minimalno znanje da bi mogle dati ženidbenu privolu. Da bi se mogla imati ženidbena privola, potrebno je da ugovornim strankama barem nije nepoznato da je ženidba trajna zajednica između muške i ženske osobe usmjerena na rađanje djece stanovitom spolnom suradnjom. Ne može se obećati nešto ako i sami ne poznajemo ono što obećajemo, a još manje ispuniti to obećanje. Neznanje se ne pretpostavlja poslije doraslosti.[23]

Kako ispravno razumjeti ovo minimalno znanje? Odnosno, kako napraviti granicu između dostatnoga i nedostatnoga znanja (dovoljnoga i nedovoljnoga) jer o tome ovisi i valjanost sakramentalne ženidbe? Naročito danas kada ljudi sve više traže da im se crkveni brak proglasi ništavim, pravdajući se da uopće nisu znali u što se upuštaju, nisu ozbiljno shvatili sakramentalnost braka. Da bi ova odredba o minimalnom znanju bila jasnija, potrebno je odmah reći što bi bilo dostatno, a što nedostatno znanje.

Kanon 1096 navodi nužne uvjete: 1) da je ženidba kao takva trajna zajednica. Nije nužno da to znanje o trajnosti uključuje i znanje o doživotnosti i nerazrješivosti ženidbe.

[22] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, 828.
[23] Zakonik kanonskog prava, kan. 1096.

Nedostatno znanje koje bi ujedno vodilo nevaljanoj ženidbi bilo bi da jedna stranka ili obje u trenutku izricanja privole misle da je ženidba prolazna i privremena zajednica koja traje samo neko kraće vrijeme i onda prestane kao što obično prestaje neka druga životna aktivnost, recimo ugovor o privremenoj suradnji ili radu, ili ugovor s mogućnosti klauzule o sporazumnom prekidu u svako vrijeme (civilni razvod); 2) nužno je znati da ženidba kao životna sakramentalna zajednica može postojati samo između muške i ženske osobe, a da pri tome ne moraju znati da je to odredba pozitivnoga božanskog zakona.[24]

U ovom slučaju nedostatno znanje o ženidbi, a samim time nedostatno znanje koje straži za valjanost ženidbene privole imale bi stranke koje bi valjanom ženidbenom zajednicom smatrale između osoba istoga spola, tj. između dva muškarca ili dvije žene; 3) treba znati da je ženidba usmjerena na rađanje djece stanovitom spolnom suradnjom. Tako npr. tko misli da se djeca rađaju nekim drugim činima kod kojih spolni organi nikako ne dolaze u obzir, kao što su poljupci, intimni dodiri i sl. ne bi mogao imati valjane ženidbene privole i sklopiti valjanu ženidbu.[25]

Ipak, neznanje se ne pretpostavlja poslije doraslosti, odnosno poslije određene dobi kada djeca ulaze u pubertet i postanu svjesni svoje seksualnosti i tjelesnosti, kada iz obitelji i odgojno-obrazovanih ustanova steknu dostatno znanje o čovjekovoj spolnosti, o svrsi spolnih organa, načinu začeća i rađanju djece. Prema tome, tko tvrdi da je poslije doraslosti bio u neznanju, tj. da nije imao dostatno znanje o ženidbi, mora to i dokazati. Ovaj minimum znanja o ženidbi doista je takav da se može zahtijevati ne samo od kršćanskih supruga nego i od svih drugih ljudi koji ulaze u brak. Naime, ispod toga minimuma ne bismo više mogli govoriti o ženidbi.[26]

Kanon 1097 navodi da zabluda u osobi čini ženidbu nevaljanom. A što je zabluda? Zabluda je prema općoj definiciji pogrešan sud ili mišljenje o nečemu, tj. mišljenje koje ne odgovara objektivnoj istini. Tako se zabluda u osobi može dogoditi samo u izuzetnim i rijetkim okolnostima koje će činiti ženidbu nevaljanom jer se radi o bitnoj zabludi koja se odnosi na sam identitet druge stranke.[27]

U drugom dijelu kanona 1097 se kaže da zabluda u osobini osobe, makar bila uzrok ugovora, ne čini ženidbu valjanom, osim ako se izravno i prvenstveno smjera na tu osobinu. Te osobine osobe mogu biti različite naravi: fizičke, moralne, vjerske, društvene i sl.

---

[24] Zakonik kanonskog prava, kan. 1055.
[25] Šimo Ivelj, Žendidbeno pravo Katoličke Crkve, Kanonski oblik ženidbe, u: *Svjetlo riječi*, Rijeka, 37 (2018.), 11- 41, 20.
[26] *Isto*.
[27] Zakonik kanonskog prava, kan 1097.

Da bi ženidba zbog neke osobine bila nevaljana, zabluda mora biti voljni uzrok ženidbenoga ugovora. To znači da ne čini ženidbu nevaljanom svaka zabluda o osobini druge osobe koju smo otkrili nakon sklapanja ženidbe jer se na tu osobinu osobe nije smjeralo izravno i prvenstveno u trenutku izricanja privole, onda prevladava osoba u nakani ugovorne stranke, a osobina osobe ima samo sporednu važnost jer nije bila nezaobilazni uvjet (conditio sine qua non) davanja valjane privole.[28]

1.4. Priprava za sakrament ženidbe

Papa Benedikt XVI. među sredstvima utvrđivanja je li nakana zaručnika zaista ženidbena ističe i zaručnički ispit. I nastavlja: „Svrha ovog ispita prvenstveno je pravne naravi: utvrditi da se ništa ne protivi valjanom i dopuštenom sklapanju ženidbe. Riječ je o jedinstvenoj pastoralnoj prigodi koju valja uzeti s punom ozbiljnošću i pozornošću kada kroz razgovor, uz puno poštovanje i prijateljski, pastir pokušava pomoći osobi da ozbiljno razmotri istinu o samome sebi i o vlastitom ljudskom i kršćanskom pozivu na ženidbu.“

Priprava za sakrament ženidbe zahtjeva duži period i obuhvaća širok spektar pitanja. Trebalo bi tom pitanju pristupiti puno odgovornije, imajući na pameti kako to nije samo puka formalnost, već da se radi o nečemu što može imati dalekosežnije posljedice za ženidbenu zajednicu koja će tek nastati.

„Dalja priprava započinje već od djetinjstva mudrom obiteljskom pedagogijom koja ide za tim da pomogne djeci otkriti same sebe kao bića obdarena bogatom i složenom psihologij om i posebnom osobnošću, s vlastitom prednošću i nedostacima.“[29]

Ona se odvija dalje tijekom adolescencije i mladenaštva. Ta su razdoblja katoličkoga odgoja općenito i temeljno oblikovanje cjelovite ljudske osobe, a taj odgoj i formacija sami po sebi uključuju također formiranje i pripravu za brak kao čovjekov normalni i naravni životni poziv i stalež.[30]

Dalja priprava za ženidbu jest opća i treba biti pružena svim vjernicima koji se nalaze u odgovarajućoj dobi. Ona se najčešće sastoji od katehetskog poučavanja te se može reći kako se odvija na posredan način, u pastoralnom radu s djecom i mladima, redovitim vjeronaučnim, biblijskim, molitvenim i sličnim susretima.

[28] Zakonik kanonskog prava, kan. 1097.
[29] Zakonik kanonskog prava, kan. 1063-1065.
[30] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, 818.

Naime, dalja priprava uglavnom ima katehetsko poučavanje, ali negativne obiteljske i društvene okolnosti tijekom djetinjstva, adolescencije i mladenaštva tako snažno mogu utjecati na osobu da je u nekim slučajevima čine nesposobnom za sklapanje ženidbe[31] ili mogu formirati stavove koji su u suprotnosti s Božjim naumom o ženidbi, a što može dovesti do nedostatka u privoli u vidu isključenja sakramentalnosti ženidbe, nerazrješivosti, jednosti, dobra vjernosti, dobra potomstva, dobra supruga ili utjecaja na slobodu kao nužnog preduvjeta privole.[32]

Bliža priprava za ženidbu se odvija najčešće, također u mladosti kod onih zaručnika koji su primili sakramente kršćanske inicijacije. Riječ je o obnovljenoj katehezi svih osoba koje se pripremaju za sakrament ženidbe. Takva priprava, koja će brak prikazati kao trajno razvijanje i produbljivanje međusobnih odnosa muškarca i žene, ujedno treba i potaknuti i o različitim tematikama kod koje možda postoji strah, nelagoda ili nešto treće kao što su bračna spolnost s bitnim medicinsko – biološkim spoznajama koji su s tim povezani. Svrha bliže priprave jest jasnija svijest o bitnim obilježjima ženidbe kao što su jednost, vjernost, nerazrješivost, plodnost. Bliža bi priprava po sebi trebala započeti tečajem priprave za ženidbu. tome vremenskom razdoblju oni koji su bliski Crkvi imaju prigodu još bolje ući u otajstvo sakramenta ženidbe, onima pak koji su se udaljili od Crkve pastiri će moći navijestiti ne samo ljepotu i važnost sakramenta ženidbe i Božji poziv koji imaju nego i Božji poziv koji im je upućen već na krštenju.[33] U tom razdoblju bi se moglo i trebalo inzistirati da zaručništvo bude razdoblje rasta, odgovornosti i milosti, kao nečega što je od izuzetne važnosti za daljnji korak, odnosno sam sakrament.

Mnogi parovi su dugo zajedno, čak su i u intimnim odnosima, katkad žive u izvanbračnoj zajednici, ali se u stvarnosti ne poznaju. Zbog toga treba ponovno prepoznati vrijednost zaruka kao vremena zajedničkog upoznavanja i dijeljenja jednog projekta. Hod priprave za ženidbu treba smjestiti u tu perspektivu, koristeći se također jednostavnim, ali snažnim svjedočanstvom kršćanskih supružnika.[34]

U svemu je potrebno postaviti za cilj ono bitno, a to su svakodnevno zajedničko čitanje Biblije, na svjestan način, zatim molitva u dimenziji obiteljske molitve koja će se nastaviti živjeti, dijeliti i množiti u zajedničkom životu, u braku.

---

[31] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[32] Zakonik kanonskog prava, kan. 1056; 1101; 1103.
[33] Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 76.
[34] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, 820.

Naravno, sakramentalni život je potrebno konstantno obnavljati, jer upravo po sakramentima Krist, Gospodin, boravi među zaručnicima, poslije i bračnim drugovima. Naposljetku, postoji i neposredna priprava za ženidbu, koja dolazi onda kada zaručnici donesu konačnu odluku o stupanju u brak i sklapanju sakramenta ženidbe. Takva priprava se isključivo odvija na župnoj razini. U Crkvi u Hrvatskoj takva priprava ne smije biti kraća od tri mjeseca. Prema dokumentu Priprava za sakrament ženidbe, koji je izdalo Papinsko vijeće za obitelj, svrhe neposredne priprave sastoje se u sljedećem: da se sintetizira dosadašnji put priprave (tijek prethodne pouke i odgoja) i popune eventualni nedostaci u temeljnoj formacij i; doživi molitveno i duhovno iskustvo (dani sabranosti i molitve, duhovne vježbe i dr.); primi liturgijska priprava (uvođenje u znakove i sadržaje – protumačiti smisao i znakovitost svake geste i svih obreda u vjenčanju), utvrdi da se ništa ne protivi njezinu valjanom i dopuštenom sklapanju (obave sa župnikom razgovori predviđeni kanonskim pravom).[35]

Cilj neposredne priprave jest oživljavanje i produbljivanje vjere. To je dobra prigoda kako bi zaručnici koji su u vjeri produbili svoju vjeru, a oni koji su se iz bilo kakvih razloga udaljili da svoju vjeru ponovno ožive, probude i ražare kako bi uz Krista, Boga, koji je sama Ljubav i milosrđe mogli lakše živjeti i predvladavati prepreke koje se nalaze u njihovom bračnom životu. U toj pripravi je potrebno sudjelovati uz župnika koji će im dati svjedočanstvo vjere i življenja svog posebnog kršćanskog života i poziva. Kriza braka i obitelji možda nikada nije bila veća, zato je Bog tu, On koji voli svakog čovjeka, koji ne želi da se ljudi, pa tako ni bračni drugovi izgube na vjetrometinama života.[36]

Zato je neophodno i od izuzetne važnosti potrebno oživljavanje i produbljivanje vjere u neposrednoj pripravi milost koja je dana kako bi znali zaručnici sačuvati vrijedni dar sakrament ženidbe i u onim burnim vremenima.

Sve ono što ranjava brak i obitelj ranjava i ljudski suživot. Kako bi bilo što manje rana u braku i obitelji, u ljudskom suživotu, kanonsko pravoide za tim da je bolje spriječiti ništavu ženidbu nego da se ona kasnije mora takvom proglašavati, jer sama činjenica da je ženidba ništava i da je njezina ništavost utvrđena i proglašena ne briše ono što su osobe proživjele, ne briše štetu koju su pretrpjeli ženidbeni drugovi, njihova djeca, rodbina, prijatelji i zajednica. Nema učinkovitijeg sredstva za sprečavanje ništavosti nego što je ozbiljna i temeljita priprava.[37]

---

[35] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, 819.
[36] *Isto.*
[37] Šimo Ivelj, Žendidbeno pravo Katoličke Crkve, Kanonski oblik ženidbe, 21.

Zaručnički ispit jest osnovni način koji se mora provesti prije ženidbe ili vjenčanja kako bi se utvrdilo sve što je potrebno, odnosno ispit zaručnika koji su odlučili sklopiti ženidbu. Izvide prije vjenčanja redovito obavlja župnik zaručnika kojemu pripada i pravo da prisustvuje sklapanju ženidbe. To slijedi iz kan. 1067. koji kaže: pošto pomno izvrši te odredbe, župnik može sudjelovati kod sklapanja ženidbe. Zaručnici mogu biti iz iste župe u kojoj imaju prebivalište te imati zajedničkog jednog župnika, a mogu biti i iz različitih župa te svaki od zaručnika imati vlastitog župnika. Ako su iz iste župe, onda izvid ima taj župnik, a ako su iz različitih župa onda izvid mogu imati obojica ili jedan župnik. Ako imaju više župnika tad izvide može obaviti bilo koji od njih, ali dužnost ima samo jedan od njih, u načelu onaj kome se prvo jave ili zamole da ih upiše za vjenčanje.[38]

Ako zaručnici nisu u mogućnosti zajedno doći pred istog župnika tad može izvide za zaručnika obaviti zaručnikov župnik, a za zaručnicu župnik zaručnice. Župnici ne bi trebali olako prepuštati drugom svećeniku ili đakonu u župi da obavi umjesto njih izvide. Kad je riječ o župnim vikarima on može imati povremeno ženidbene izvide, napose ako poznaje dotične. A da bi to trajno vršio umjesto župnika potrebno je imati dopuštenje ili pristanak mjesnog ordinarija.[39]

Pobliže odredbe i naputke kako provesti zaručnički ispit i sve što ispit treba obuhvaćati određuje biskupska konferencija, a neke odredbe mogu donijeti pojedini biskupi za svoju mjesnu Crkvu. Ispit se treba obaviti s velikom brižljivošću, pažnjom i oprrezom kako bi se osigurala valjanost ženidbe i kako se ne bi povrijedili osjećaji osoba koje se podvrgavaju ispitivanju.[40]

Župnik će stoga, osim pomne pripreme pitanja, za ostvarenje iskrenog i produktivnog dijaloga paziti da razgovor vodi u prijateljskom okruženju, pri čemu će pokazivati stajalište dobrog pastira kojemu je stalo do dobra osobe, poglavito po pitanju ozbiljnog promišljanja ljudskog i kršćanskog ženidbenog poziva. To posebno vrijedi za postavljanje pitanja vezanih uz ženidbene smetnje i za ženidbenu privolu.[41]

U Crkvi u Hrvatskoj u upotrebi je obrazac *Postupka za ženidbu* iz 2000. godine, koji ima pet dijelova, a prva dva se popunjavaju na zaručnikom ispitu. To su: I. Osobni podatci – zaručnika i zaručnice; II. Uvjeti za valjanu i dopuštenu ženidbu – zaručnika i zaručnice, u kojem su ponuđena pitanja za zaručnički ispit.[42]

---

[38] Zakonik kanonskog prava, kan. 1067.
[39] Šimo Ivelj, Ženidbeno pravo Katoličke Crkve, Kanonski oblik ženidbe, 22.
[40] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe, 653.
[41] *Isto.*
[42] Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 77.

Što se tiče župnika, njegova odluka o nedopuštanju sklapanja ženidbe mora se temeljiti na prosudbi izjavnog karaktera o postojanju ili nepostojanju preduvjeta valjanosti i dopuštenosti ženidbe, s obzirom da mu nije dopuštena nikakva sloboda odlučivanja o zabrani ili uskrati ili odgodi prirodnog prava na ženidbu, kroz postavljanje novih ograničenja za njezino sklapanje. U slučaju uskraćivanja dopuštenja za sklapanje ženidbe, ius connubii zaštićen je pravom na hijerarhijski utok, ne isključujući mogućnosti obraćanja nekom drugom mjerodavnom župniku.[43]

Zaručnički ispit i sama forma obrasca na prvi su pogled pravne naravi, ali to nipošto ne znači da su formalistički i kao da je riječ o kakvu birokratskom postupku ispunjavanja nekog obrasca odgovaranjem na uobičajena pitanja. Ti su susreti potrebni, u vidu kateheze, posebno u slučaju kad je dosadašnji put i priprava zaručnika po pitanjima nauka, nakane ili opredijeljenosti manjkava.[44]

Smisao zaručničkog ispita nije da se otkrije zlobnika koji „*mala fide*“ tj. s nakanom da prevari, želi sklopiti ženidbu. Vjerujemo da većina zaručnika pristupa u dobroj nakani i vjeri sakramentu ženidbe. Međutim, zaručnici dovoljno ne poznaju kanonske propise te ih tokom ispita treba na određene stvari uputiti ali i poučiti što sve može stajati na putu valjanom i dopuštenom sklapanju braka. Napose treba biti oprezan kad se radi o ženidbama između katoličke i krštene osobe, te katoličke i nekrštene osobe. Potrebno je zaručnicima objasniti ne samo pravno formalne stvari već iznad svega vjersko kulturološke koje su sastavni dio budućeg braka.[45]

Danas se javlja jedan drugi pastoralni problem da zaručnici ne žele sklopiti ženidbu u vlastitoj župi i pred vlastitim župnikom, već biraju njima prihvatljivija mjesta. Njihovo je slobodno pravo da biraju mjesto gdje će sklopiti ženidbu, uvijek obdržavajući propise Crkve. Međutim, mnogi župnici da bi izbjegli cjelokupni administrativni postupak, najradije zaručnicima daju *Dopuštenje za sklapanje ženidbe izvan vlastite župe*, što nije pogrešno, ali nije najbolje pastoralno rješenje. U tom slučaju izvide treba obaviti onaj župnik na čijem će se području održati vjenčanje. Sad se krije opasnost da se zbog kratkoće vremena ne obavi kvalitetan ženidbeni izvid i da župnici preko određenih stvari (nedostatak nekih dokumenata) olako pređu.[46]

---

[43] Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 77.
[44] *Isto.*
[45] *Isto.*
[46] *Isto.*

Zaručnički ispit treba pomoći da se izbjegnu nevaljane ženidbe, a i ženidbe koje nemaju izgleda na uspjeh. Župnici ovom prvom dijelu uglavnom pristupaju savjesno, na način da popune formular. Međutim, svjedoci smo sve većeg broja propalih brakova i postavlja se pitanje kako župnici nisu uspjeli, barem djelomično, uočiti da je pojedini brak osuđen na neuspjeh i potaknuti zaručnike da još jednom razmisle. U ženidbenim postupcima za proglašenje braka ništavnim određeni broj navodi župnike kao svjedoke kako njihov brak nije bio valjano sklopljen ili da su postojali određeni problemi i prije sklapanja braka koji su toliko utjecali da je brak doživio krah. Postavlja se pitanje da li je župnik u određenom slučaju, pozivajući se ne samo na pravne propise, već i na svoju savjest mogao reći da ne može kao službenik Crkve biti prisutan kod sklapanja braka. Zasigurno da to nije lako, ali još je teže nešto učiniti protiv svoje savjesti. Župnik ima jednu vrst moralne odgovornosti za dotični brak, te snosi jedan dio suodgovornosti ako taj brak ne uspije. Kaže narodna poslovica: „bolje spriječiti nego liječiti.“.[47]

Svrha oglašavanja ženidbe nije samo najava ženidbe kao takve, nego poziv vjerničkoj zajednici da upozori na moguće zapreke za valjanost braka i da to jave župniku ili biskupu u što kraćem roku.[48]

Navještaji ili oglašavanje ženidbe mora sadržavati sljedeće podatke: imena i prezimena zaručnika, njihovu vjeroispovijest, imena i prezimena njihovih roditelja, prebivalište ili boravište. Navještaji u Crkve u Hrvatskoj se mogu obaviti usmeno ili pismeno, već prema odluci župnika ili pojedinih dijecezanskih biskupa. Ako je navještaj usmeni, vrši se pred okupljenim vjernicima nedjeljom ili blagdanom, na misi ili kod drugog kojeg bogoštovnog čina. Kad se navještaj obavlja pismenim oglasom, njega treba izložiti na prikladnom mjestu uoči nedjelje ili blagdana i ostaviti ga barem tri dana izloženog.[49]

Ženidbene navještaje treba obaviti u župi u kojoj zaručnici imaju prebivalište ili boravište. U slučaju da zaručnici imaju različita prebivališta ili da imaju više boravišta potrebno je u svakome od njih oglasiti sklapanje ženidbe.[50]

Župnik ne smije na svoju ruku izostavljati ženidbene navještaje, makar bio siguran da u nekom konkretnom slučaju ne postoji nikakva ženidbena smetnja, niti bilo što drugo što bi žnidbu činilo nevaljanom ili nedopuštenom, osim kad se radi o tajnim ženidbama ili o slučajevima prijeke potrebe, o čemu treba naknadno izvijestiti mjesnog ordinarija.

---

[47] Jan Hendriks, *Diritto matrimoniale*, 11.
[48] *Isto.*
[49] Lucija Boljat – Josip Šalković, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, 820.
[50] *Isto.*

Ako postoji kakav opravdan razlog za izostavljanje ženidbenog navještaja, treba od mjesnog ordinarija zatražiti oprost.[51] Ukoliko zaručnici imaju više vlastitih mjesnih ordinarija, svaki od njih može dati traženi oprost, i on vrijedi za sve župe u kojima bi trebalo obaviti navješaje ili oglasiti ženidbu. Ali ako razlog za izostavljanje navještaja postoji u jednoj župi, a ne samo u ostalima, tada se može u podjeljivanju naznačiti da on vrijedi samo za određenu neku župu.[52]

[51] Velimir Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., 71-77.
[52] *Isto.*

2. OSOBE S INVALIDITETOM

Proučavajući stručnu literaturu može se uočiti kako po pitanju terminologije u hrvatskom društvu kao i u svijetu postoji pomutnja upravo zbog negativne konotacije pojedinih naziva koji se koriste pri govoru o populaciji kojom se ovdje bavimo. Najčešće korišteni nazivi su: „invalidi“, „invalidne osobe“, „hendikepirane osobe“, „osobe s hendikepom“, „osobe s tjelesnim i duševnim oštećenjem“, „osobe s poteškoćama“, „osobe s posebnim potrebama“, „osobe sa smanjenom radnom sposobnošću“ te „osobe s invaliditetom“, a svaki od navedenih naziva govori o osobama koje između ostaloga karakteriziraju (i) određene „manjkavosti“ u zdravstvenom smislu, tj. svojevrsna odstupanja od uobičajene funkcionalnosti ljudskog organizma. Riječ *invaliditet* je, inače latinskog podrijetla (invalidus) što znači nevrijedan, nesposoban, nejak, nemoćan, slab iz čega možemo utvrditi da je u prvom planu ljudsko ograničenje čime se osoba stavlja u nezavidan položaj.[53]

U obitelji se najprije upoznaju i usvajaju temeljne ljudske vrednote: ljubav, iskrenost, suosjećanje, solidarnost, poštenje, pravednost, vjernost obećanjima, uglađenost u odnosima, ljubaznost… Bez obitelji čovjek postaje oslabljen, nezaštićen, izložen negativnim utjecajima. Mentalitet individualizma rastače ljudske odnose, udaljava nas od bližnjih, čini nas lakšim plijenom ideološke i potrošačke manipulacije. Kroz povijesna razdoblja smjenjivali su se različiti vrijednosni sustavi, da bi se u novije vrijeme fokus premjestio s „biti“ na „imati“.[54]

U obiteljima žive i osobe sa invaliditetom, tj. teškoćama, te se pokazuje kako roditelji ne osjećaju izoliranost od rodbine i prijatelja i kako im nerijetko pružaju pomoć i podršku.[55]

Invaliditet predstavlja razvojni proces koji nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s invaliditetom i prepreka koje proizlaze iz okoline, a koje onemogućuju njihovo ravnopravno sudjelovanje u društvu. Osoba s invaliditetom je svaka osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino ravnopravno sudjelovanje u društvu.[56]

Invaliditet je u našem društvu teška tema, ono još uvijek nije svjesno da je osoba puno više nego njezin invaliditet, da su osobe s invaliditetom vrijedne, imaju svoje dostojanstvo, mogu se razvijati i imaju svoje potencijale.[57]

---

[53] *Isto.*
[54] Josip Rački, *Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom*, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1997., 22-23.
[55] *Isto.*
[56] Josip Rački, *Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom*, 21.
[57] *Isto.*

Različiti dokumenti i autori na sebi svojstven način definiraju invaliditet, a iz svakog od tih izvora možemo razabrati osnovne odrednice određenja osoba s invaliditetom i iz koje perspektive oni gledaju na invaliditet.

2.1. Vrste oštećenja i uzroci invaliditeta

Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima dijeli se u četiri skupine, a to su: tjelesna oštećenja, intelektualna oštećenja, mentalna oštećenja i poremećaji autističnog spektra.[58]

U tjelesna oštećenja ubraja se: oštećenje vida, sluha, gluhosljepoća, oštećenje govorno-glasovne komunikacije, oštećenje lokomotornog sustava, oštećenje središnjeg živčanog sustava, oštećenje perifernog živčanog i mišićnog sustava te oštećenje drugih organa i organskih sustava.[59]

Pod intelektualnim oštećenjem podrazumijeva se značajno ispodprosječno intelektualno funkcioniranje koje za sobom povlači i značajno ograničenje adaptivnog funkcioniranja. Osobe s intelektualnim oštećenjem se uglavnom otežano uključuju u društveni život. U skladu s Međunarodnom klasifikacijom bolesti i srodnih zdravstvenih problema, intelektualna razina izražava se kvocijentom inteligencije od 0 do 69 pri čemu su stupnjevi intelektualnih oštećenja: lako (približni IQ 50 do 69), umjereno (približni IQ 35 do 49), teže (približni IQ 20 do 34) i teško (približni IQ ispod 20).[60]

Mentalna oštećenja su prema Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama definirana kao duševne smetnje, a izražavaju se promjenama u ponašanju i u reakcijama, za koje je, na temelju medicinske, psihologijske, socijalno-pedagoške i socijalne ekspertize utvrđeno da su nastali kao posljedica organskih čimbenika ili psihoze raznih etiologija.

Poremećaje iz autističnog spektra (PAS) obilježavaju odstupanja u socijalnoj komunikaciji i interakciji, te atipičnosti u obilježjima općeg ponašanja i interesa. PAS se još naziva i prevazivni razvojni poremećaj. Riječ „pervazivni“ dolazi od latinskog glagola „pervadere“ što znači prožimati. Ovi poremećaji istovremeno zahvaćaju i veći broj razvojnih poremećaja i mogu na različite načine i u različitoj mjeri utjecati na svaki od njih, rezultirajući velikom raznolikošću razvojnih profila i ishoda. U sklopu poremećaja autističnog spektra (PAS) nalazi se skupina poremećaja okarakterizirana kvalitativnim nenormalnostima

---

[58] *Isto.*

[59] Danijela Bratković – Bojana Rožman, Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama, u: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Zagreb, 42 (2006.) 2, 101-112., 108.

[60] AAIDD - American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, Definition of Intellectual Disability, na: http://aaidd.org/intellectualdisability/definition#.WRRWnvnyjIW (17. siječnja 2021.).

uzajamnih socijalnih odnosa i modela komunikacije, te ograničenim, stereotipnim, ponovljenim aktivnostima i interesima.[61]

Uz sve navedeno, pojedinac može imati i više vrsta oštećenja koja podrazumijevaju postojanje dvaju ili više vrsta oštećenja (tjelesnog i/ili mentalnog) pri čemu je jedna od vrsta oštećenja izražena u stupnju težine predviđene prije spomenutim *Pravilnikom*, dok jedna ili više njih nisu izražene u stupnju težine predviđene *Pravilnikom*, ali njihovo istodobno postojanje daje novu kvalitetu oštećenja ili bolesti.[62]

Svaka teškoća otežava ujedno i normalno emocionalno funkcioniranje osobe, pa je tako i osobama s invaliditetom otežano komuniciranje s roditeljima, braćom i sestrama, odgajateljima, ali i osobama suprotnog spola prema kojemu isti imaju emocionalne stavove kao i ostalim u svom okruženju.[63]

Uz sva oštećenja koja su navedena gornjim *Pravilnikom*, kod MKB-10 (Međunarodna klasifikacija bolesti), razlikujemo osam kategorija, a to su: oštećenje vida, oštećenje sluha, poremećaji govorno-glasovne komunikacije, tjelesni invaliditet, mentalna retardacija, poremećaji u ponašanju, autizam te postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u psihofizičkom razvoju. [64]

Procjena stupnja intelektualnih teškoća treba biti temeljena na svim mogućim informacijama, uključujući kliničke simptome, adaptivno ponašanje u kulturalnom kontekstu osobe i psihometrične pokazatelje.[65]

Nadalje, važno je naglasiti definiciju za intelektualne poteškoće koju nam predstavlja *America Association on Intellectual and Developmental Disabilities* gdje naglašava da su intelektualne teškoća karakterizirane značajnim poteškoćama u intelektualnom funkcioniranju i adaptivnom ponašanju što se odnosi na svakodnevne, socijalne i praktične vještine, a nastaju prije osamnaeste godine života. U razumijevanju gore navedene definicije, važno je objasniti pojmove *intelektualno funkcioniranje* i *adaptivno ponašanje*. *Intelektualno funkcioniranje* se odnosi na intelektualne sposobnosti kao što su učenje, razumijevanje, rješavanje problema i dr. te se mjeri kvocijentom inteligencije (IQ) i to pomoću standardiziranih testova inteligencije. *Adaptivno ponašanje* je skup pojmovnih (npr. korištenje jezika, razumijevanje vremena, brojeva), socijalnih (npr. samopoštovanje, interpersonalne vještine) i praktičnih

[61] Maja Cepanec – Sanja Šimleša – Jasmina Stošić, Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra – teorija istraživanja i praksa. u: *Klinička istraživanja*, Zagreb, 8 (2015.), na: https://hrcak.srce.hr/169751 (21. siječnja 2021.).
[62] *Isto.*
[63] *Isto.*
[64] Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema*, Medicinska naklada, Zagreb, 2012., 52.
[65] Katekizam Katoličke Crkve, br. 32.

(npr. briga o sebi, korištenje prijevoza) vještina koje osoba uči u svakodnevnom životu, a može se mjeriti standardiziranim testovima.[66]

U suvremenom tumačenju intelektualnih teškoća, osim preusmjeravanja sa stupnjeva teškoća na razine podrške koje su pojedincu potrebne u svakodnevnom životu, naglasak se stavlja na procjenu njegovih jakih strana, osobnih sklonosti, interesa i potreba u interakciji s okolinskim čimbenicima. Samo temeljne procjene koje sve to obuhvaćaju mogu biti kvalitetna osnova za kreiranje individualnih planova i programa podrške usmjerenih ka ostvarivanju individualne kvalitete života ovih osoba.[67]

Kad se govori o kvaliteti življenje osoba s intelektualnim teškoćama, važno je naglasiti da se ona u glavnim područjima poklapa s kvalitetom života osoba bez invaliditeta te je pod utjecajem osobnih karakteristika i karakteristika okoline. One se odnose na osobni razvoj, neovisnost, društvenu uključenost, prava te emocionalnu, fizičku i materijalnu dobrobit.[68]

Duhovno bivstvo se navodi kao jedna od dimenzija kvalitete življenja, a povezana je s osobnom duhovnošću koja se odnosi na osjećaj dubinske povezanosti sa samim sobom, s drugima, religijskim uvjerenjima te prirodom i svemirom.[69]

Ono pridonosi osjećaju vlastite uloge u svijetu i razumijevanju smisla i svrhe života. Duhovno bivstvo uključuje moralne i etičke vrijednosti, slavljenje posebnih događaja (religijski i kulturni običaji), iskustva koja nadilaze svakodnevicu, životne vrijednosti (osjećaj za dobro i loše), osobne obrasce ponašanja, obogaćenost svakodnevnih životnih iskustava (npr. kroz glazbu ili prirodu) i duhovna vjerovanja. Usmjerenost je na jedinstvena, osobna iskustva pojedinca uključujući načela po kojima živi, osjećaj dubinske povezanosti, osjećaj svrhe i smisla života te sudjelovanje u obredima slavljenja života.[70]

Tijekom života osobe, religioznost i vjerovanje razvijaju se na različite načine. Dio religioznosti je duhovnost koja čini „srce i dušu religije“. Duhovnost se odnosi na potrebu čovjeka za traženjem smisla i ispunjavanjem svrhe života te traženje zajedništva s drugima. Svijest o duhovnosti pomaže pojedincima da oproste, preuzmu odgovornost za vlastite postupke i mijenjaju svoje stavove, misli i ponašanja jer promiče proaktivno djelovanje, a ne pasivizaciju osobe. Izvori snage u duhovnosti su spoznaja vrednota vjere, nade i ljubavi, molitva, Božja Riječ, pripadnost duhovnoj zajednici, sakramenti, euharistija i ispovijed,

---

[66] AAIDD - American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, Definition of Intellectual Disability, na: http://aaidd.org/intellectualdisability/definition#.WRRWnvnyjIW (17. siječnja 2021.).
[67] Danijela Bratković – Bojana Rožman, Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama, 110.
[68] Filip Morisse – Eleonore Vandemaele – Claudia Claes – Lien Claes, Quality of life in persons with intellectual disabilities and mental health problems: An explorative study. u: *The Scietific World Journal*, London, 30 (2013.), 1-9, 3.
[69] Danijela Bratković – Bojana Rožman, Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama, 112.
[70] *Isto.*

duhovno vodstvo, različita duhovna literatura, seminari, predavanja, hodočašća, zajedništvo kao sredstvo podrške, permanentna duhovna edukacija, obnavljanje duhovnosti i prakticiranje duhovnosti u obitelji.[71]

Za pojedince koji intenzivno prakticiraju svoja vjerska uvjerenja i duhovnu praksu kroz aktivno sudjelovanje u životu vjerskih zajednica, vjerska zajednica predstavlja okružje koje može biti snažan izvor socijalne podrške. Osobe s invaliditetom se često nađu pred izazovima vezanim uz razumijevanje vlastitog invaliditeta, nošenja s preprekama uzrokovanima često neprilagođenim društvom, razvijanju duhovnog potencijala i prihvaćenosti u vjerskoj zajednici. S obzirom na to da je nekim osobama s invaliditetom duhovnost i religioznost važno područje kvalitete života, valja se usmjeriti i na dobrobit ovog sredstva za nošenje s različitim stresovima povezanim uz invaliditet.[72]

Kada je riječ o odnosu prema osobama s posebnim potrebama možemo navesti nekoliko poznatih činjenica, koje pokazuju razvoj društvenih shvaćanja i prakse na tom području. Antičko doba obilježeno je netolerancijom i krutim odnosom prema osobama s invaliditetom.[73]

Djecu su smatrali nekorisnom a osobe nastradale na radu nisu uživale nikakva prava. Ako bi preživjeli bili bi prepušteni samima sebi. Iznimka su bili ratni invalidi, koji su uživali sva građanska prava i povlastice. Ništa bolje nije bilo ni u demokratskoj Ateni. Slavni filozofi Platon i Aristotel, unatoč učenju o pravednosti, smatraju postojanje ropstva i nejednakosti prirodnim. Sličan stav prema osobama s invaliditetom imala je i rimska država. Rimski zakon je takvim osobama uskraćivao mnoga prava. U drugoj polovici 19. stoljeća države Europe zakonima uređuju osiguranje radnika na radu te zaštitu osoba s invaliditetom.[74]

Pogledom u povijest odnosa društva prema osobama s intelektualnim i psihičkim teškoćama, otkrivamo svu kompleksnost društvenih, političkih, kulturoloških i religijskih zbiljnosti koje su taj odnos oblikovale, kao i pozadinu svih izazova i problema s kojima se susreće suvremeno hrvatsko društvo pokušavajući iznjedriti stabilan sustav skrbi u smislu poštivanja punine dostojanstva osobe i njenih ljudskih prava. Ljudska je povijest bremenita nastojanjem da društvo zauzme stav prema osobama s invaliditetom, sukladno povijesnim uređenjima ljudskih društava i dosezima ljudske svijesti i misli u različitim povijesnim razdobljima. Kroz povijest, društvena su se uređenja i religijski sustavi „brusili“ na odnosu

[71] Ivan Leutar – Zdravka Leutar, Duhovnost kao resurs snage i otpornosti obitelji u rizičnim okolnostima, u: *Nova prisutnost*, Zagreb, 15 (2017.) 1, 65-88, 68.
[72] *Isto*.
[73] Josip Rački, *Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom*, 25-26.
[74] *Isto.*

prema invalidima, znajući, pa čak i onda kad je stav bio negativan i izrazito stigmatizirajući, da je to bolna, neuralgična točka koja se trajno osjeća u korpusu društvene zajednice.[75]

Na prostoru današnje Hrvatske edukacija osoba s invaliditetom započinje 1891. osnivanjem Zemaljskog zavoda za gluhonijemu djecu i 1895. Zemaljskog zavoda za slijepu djecu u Zagrebu. Prvi organizirani rad s mentalno retardiranim osobama započinje 1930. u Zagrebu. Samo rijetki su uspijevali završiti neko više školovanje i zaposliti se.[76]

Crkva uči da svi ljudi imaju pravo na vjerski odgoj i skrb, tako i osobe s posebnim potrebama. U suvremenom društvu, posljednjih 30 godina teorije i prakse rehabilitacije osoba s intelektualnim, psihičkim i motoričkim teškoćama snažno je usmjereno prema njihovom potpunijem uključivanju u životnu zajednicu.[77]

Osobe s intelektualnim teškoćama i dalje su najranjivija skupina osoba s invaliditetom, i to od trenutka začeća. Majke koje nose dijete s utvrđenom kromosomskom aberacijom ili nasljednom genetskom anomalijom koja bi za posljedicu mogla imati intelektualni deficit, značajnije su i dugotrajnije izložene pritisku kako stručnjaka, tako nažalost, često i najbliže okoline da prekinu trudnoću, pod izlikom „opravdane indikacije“, od majki djece za koju se pretpostavlja samo fizička ili motorička teškoća. Timovi podrške majkama u takvoj situaciji postoje praktički samo na razini inicijative pojedinih udruga, a nikako kao usustavljena stručna podrška.[78]

Žene su, osim vlastitog straha pred nepoznatom situacijom, izložene i pritisku najuže okoline, često i bračnih partnera koji se boje dolazećih teškoća, nerazumijevanja okoline, slabe podrške društvenog sustava, stigmatizacije i svih posljedica onoga što stari termin „mentalna retardacija“ sobom donosi. Od najranije životne dobi, položaj osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji u društvu je neravnopravan, a često je to i u rehabilitacijskom procesu. Stručnjaci koji rade u rehabilitacijskim centrima ili provode edukaciju, gotovo u pravilu preuzimaju na sebe ulogu onog koji „zna što je za njih najbolje“ bez razmišljanja o tome koliko su postavljeni rehabilitacijski ciljevi u skladu s osobitostima, željama i potrebama same osobe kao korisnika u rehabilitacijskom postupku.[79]

Oduzimanje poslovne sposobnosti, koje je kao pravna mjera trebalo poslužiti prvenstveno zaštiti osoba s intelektualnim teškoćama u iznimnim i teškim životnim

[75] Ivan Široki, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, u: *Srcem prema vjeri*. Nacionalni skup o vjerskom odgoju djece i mladeži s posebnim potrebama, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 1999., 63 – 94., 81.
[76] *Isto*.
[77] Ivan Leutar – Zdravka Leutar, Duhovnost kao resurs snage i otpornosti obitelji u rizičnim okolnostima, 71.
[78] Jacqueline Otilija Bat, Osobe s intelektualnim teškoćama u tranziciji društvenog modela skrbi: društvo i Crkva pred izazovom vremena, u: *Nova prisutnost*, Zagreb, 8 (2012.), 260 – 267., 263.
[79] *Isto*.

oklonostima, preraslo je u sustavni pravni mehanizam i izokrenulo iznimnu zaštitnu mjeru u paternalizam i dominaciju. Tvrdokornost i zatvorenost pravno-birokratskog sustava prema svakom pokušaju procjene opravdanosti poduzetih mjera iskusili su u bolnoj i teškoj dugogodišnjoj borbi profesionalci koji su osobama s intelektualnim teškoćama integriranim u lokalnu zajednicu davali stručnu podršku u ostvarenju njihovih prava na promjenu skrbnika, ponovno vještačenje sposobnosti za sklapanje braka, prava na roditeljstvo djetetu koje im je protiv njihove volje oduzeto i predano na institucionalnu skrb.[80]

Hrabrošću i odlučnošću samih osoba s intelektualnim teškoćama, svesrdnom podrškom stručnjaka koji su ih na tom trnovitom putu pratili svim svojim znanjem i svom svojom ljudskošću, danas imamo uspješne slučajeve promjene skrbnika, pozitivne ishode ponovnog vještačenja, a sukladno tome i nekolicinu građanski i crkveno sklopljenih brakova osoba s intelektualnim teškoćama.

Za osobe koje žive u institucijama i nisu uključene u projekte postupne deinstitucionalizacije, brak ostaje nemoguća stvarnost. Pa ipak se provode programi edukacije o spolnosti koji nažalost ne prekoračuju biološke okvire čak i kada govore o zaštiti vlastitog dostojanstva. O kakvom dostojanstvu može biti riječ ako je govor o ljudskoj osobi i spolnosti kao njezinoj bitnoj dimenziji lišen svakog metaempirijskog horizonta? Pitanje je koliko stvarno znamo o životu unutar zatvorenih vrata institucija i koliko sami korisnici mogu utjecati na kvalitetu usluga i sustav skrbi koja im se tamo pruža?[81]

Osobe s psihičkim teškoćama tek počinju svoj put u društvo, i pred njima su svi oni izazovi s kojima su se suočavale osobe s intelektualnim teškoćama prije desetak godina. Osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama bile su izdvajane iz društva i nisu mogle rasti, razvijati se i učiti u svojoj prirodnoj okolini prvenstveno zbog toga što su drugi, većina koja je bez tih teškoća, mislili da to nije moguće. U svjetlu ljudskih prava danas znamo da je nedopustivo izdvajati osobu iz njezine obitelji i socijalne sredine i onemogućiti joj da, sukladno svojim mogućnostima, sudjeluje u društvu kao ravnopravan član.[82] Preostaje još odbaciti sve predrasude i uvjetovanosti uma i srca, prihvatiti ih u svoj njihovoj različitosti.

Neke poznate bolesti najčešće su obilježene nekim oblikom intelektualne onesposobljenosti. To su Downov sindrom (trisomija kromosoma 21), sindrom fraginalnog X (prepolovljeni X kromosom), Prader – Willijev sindrom (brisanje dijela 15. kromosoma s očeve strane), Angelmanov sindrom (brisanje dijela 15. kromosoma s majčine strane), Cri –

[80] *Isto.*
[81] Josip Rački, *Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom*, 25.
[82] Ivan Široki, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, 84.

du – Chat sindrom (nedostatak dijela 5. kromosoma), Rettov sindrom (abnormalnosti vezane za X kromosom), fenilketonurija (PKU).[83]

Danas se gotove sve bolesti embrija u majčinoj utrobi mogu otkriti raznim metodama prenatalne dijagnostike, ali mora se uzeti u obzir i određene opasnosti koje te metode sa sobom nose poput pobačaja koji je jako čest. O pitanju moralne dopuštenosti prenatalne dijagnostike govori *Donum vitae* naputak poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja koje je izdala Kongregacija za nauk vjere. Stoga, ako prenatalna dijagnostika poštuje život, nepovredivost zametka i ljudskog ploda i ako ide prema njegovoj zaštiti i liječenju, tada je ona moralno opravdana. Da bi se mogla provesti potrebno je obavijestiti roditelje i tražiti njihov pristanak. Prenatalna dijagnostika se moralno osuđuje kada ima namjeru izazvati pobačaj u slučaju ako se dijagnozom utvrde neke malformacije na samom zametku ili plodu. Dopuštenima se smatraju zahvati nad zametkom ako se poštuje život i njegova nepovredivost pod uvjetom da se ne dovede u opasnost već da su ti zahvati usmjereni prema njegovu izlječenju, poboljšanju zdravstvenog stanja i individualnom opstanku.[84]

To potvrđuje i Katekizam: *„Budući da s ljudskim zametkom od samog začeća treba postupati kao s osobom, mora on u svojoj cjelovitosti, koliko je moguće, biti štićen, liječen, njegovan, kao i svako drugo ljudsko biće.“*[85]

Za autizam se često mislilo da se radi o dječjoj shizofreniji, odnosno da je riječ o obliku shizofrenije s ranim početkom. Podaci koji su nam danas dostupni pokazuju da su autizam i shizofrenija dva odvojena poremećaja. Osobe s autizmom postižu lošije rezultate na zadacima koji zahtijevaju apstraktno mišljenje, simboličko mišljenje ili sekvencijalnu logiku. Bolje rezultate pokazuju na zadacima koji zahtijevaju vizualno – specijalne vještine. Osobe s takvim poremećajem su intelektualno nižeg razvitka, pa je i shvaćanje vjere, religioznosti, sakramenata nešto što je gotovo potpuno nepoznato.[86]

Poremećaji hranjenja i, specifično, anoreksija i bulimija nervoza, u društvenoj percepciji predstavljaju često doslovno teškoće uzimanja hrane, no oni su daleko više od njihovih vanjskih obilježja.[87]

---

[83] AAIDD - American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, Definition of Intellectual Disability, na: http://aaidd.org/intellectualdisability/definition#.WRRWnvnyjIW (17. siječnja 2021.).
[84] Darija Rupčić, *Status ljudskog embrija pod vidom bioetičkog pluriperspektivizma*, Pergamena, Zagreb, 2013., 24.
[85] Katekizam Katoličke crkve, br. 52.
[86] Zvonka Matoić, Djeca s poteškoćama u razvoju i sakramenti ispovijedi i pričesti, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, Đakovo, 128(2000.), 632 – 634, 632.
[87] Ivan Štengl, Poremećaji hranjenja i sposobnost za sakrament ženidbe, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012), 15-42, 21.

Anoreksija nije samo izgladnjivanje ili uzimanje minuciozno probranih prehrambenih artikala, niti je bulimija proždiranje hrane bez kriterija, nego problematičan način ophođenja s hranom vrlo često postaje simboličnim govorom, odnosno konverzijom niza problematika i tako upućuje na disfunkciju čitave osobnosti, pa ga valja smatrati multidimenzionalnim poremećajem. Budući da hrana predstavlja kriterij preživljavanja i jedan je od prvih doživljaja sebe i svijeta, njezina dostupnost, ophođenje s njezinim izvorom kao i onima koji ju stavljaju na raspolaganje i na neki način kontroliraju, emotivno su i razvojno-psihološki od primarne važnosti za jedinku.[88]

Obitelj podrijetla osobe s mogućim razvojem poremećaja hranjenja obično karakterizira konfliktualan odnos prema vlastitom tijelu: iznimno visoke zahtjeve nije moguće zadovoljiti, pa oni dovode do frustracije, gađenja i odbijanja vlastita tijela i, slijedom takva stava, bude poremećena percepcija i ophođenje sa seksualnošću. Kao okidač razvoju ovih poremećaja značajnu ulogu može odigrati trauma u djetinjstvu (npr. bolest u obitelji koja je tražila visoku emotivnu investiciju), zlostavljanje (emotivno, tjelesno i seksualno), odnosno zanemarivanje. Društveni utjecaj na navike hranjenja valja tumačiti u sinergiji s obiteljskim čimbenicima.[89]

I sami pod pritiskom društvene poželjnosti roditelji mogu davati negativne socijalne procjene svom djetetu, a one kao rano iskustvo, uz kasniji društveni feedback i kontakt s vršnjacima, postaju mjerilo prihvaćenosti osobe kao takve.

U ukupni kontekst govora o spomenutim poremećajima valja smjestiti njihovo teološko i crkvenopravno propitivanje, ukoliko bi ovi poremećaji mogli značajno umanjiti sposobnost svjesnog preuzimanja bračnih i obiteljskih dužnosti. Crkvenopravni postupak, u eventualnoj sumnji na valjanost ženidbe, pokušat će rekonstruirati stupanj izraženosti poremećaja u trenutku sklapanja braka ili moguću predispoziciju na stvaranje istog pod stresnim okolnostima kasnije u braku.[90]

Posebno ophođenje prema vlastitom tijelu, koje je značajan čimbenik u bračnoj komunikaciji, pridonosi ukupnoj dinamici braka; ono može postati do te mjere averzivno da ga se (implicitno) želi uništiti, budući da je percipirano glavnim uzrokom nezadovoljstva, depresivnosti, osjećaja neadekvatnosti i niskog samopoštovanja, te će zbog toga uslijediti odbijajući stav u odnosu na partnera i intimnost kao i na samu izloženost tuđem pogledu.[91]

---

[88] *Isto.*
[89] *Isto.*
[90] Vladimir Dugalić – Ivan Rajković, *Božji trag u stvorenom*, Diacovensia, Đakovo, 2010., 38..
[91] *Isto.*

2.2. Osobe s invaliditetom i duhovnost

Evanđeoski su izvještaji prepuni Isusovih susreta s „hendikepiranima“, upravo se u njima i kroz njih očituje savršena ljubav Božja prema patnicima, siromasima i potlačenima koje Isus iz Nazareta stavlja iznad zakona i postavlja kao kriterij vjernosti njemu samome. Prepoznajući taj kriterij, Crkva je od apostolskih vremena nastojala djelovati kao zaštitnica slabih, nemoćnih, ugroženih i na bilo koji način prikraćenih osoba. Brojni crkveni redovi, pojedinci i zajednice osjetili su se kroz njenu povijest pozvanima na služenje najpotrebitijima. Biblija nam donosi izvješća o odnosu prema bolesnicima, osobama s invaliditetom i drugim osobama s različitim teškoćama. Isus se često susretao s potrebitima i odbačenima od cijeloga društva pokazujući na taj način savršenu Božju ljubav na djelu.[92]

U Isusovo vrijeme društvo je osobe s invaliditetom smatralo nesretnima i prokletima od Boga, društvo ih je odbacivalo kao nesposobne. Slijepi muškarac iz Biblije je bio odbačena osoba koju je Isus ljubio i prihvatio. Tada je Isus obnovio njegovo zdravlje, čime je zadobio poštovanje u društvu, kao da nikada niti nije bio invalid. Mi ne znamo što se dogodilo s njim nakon ovog kratkog iskustva, ali vjerujemo da je on bio jedan od Kristovih učenika koji su ga voljeli zbog onoga što je učinio za njega. Prihvaćanjem, osoba mijenja viđenje sebe same. Krist nakon svojega odlaska svojim apostolima ostavlja zadaću da propovijedaju i liječe bolesne. Sam Krist želi biti prisutan u trpljenju, u vlastitoj bolesti ili bolesti drugih i dati joj otkupiteljsku vrijednost.[93]

Obitelji osoba s intelektualnim i psihičkim teškoćama, obitelji s poremećajima hranjenja, često traže konkretnu duhovnu pomoć i podršku u sasvim određenoj i konkretnoj životnoj situaciji, koja je često iznimno teška i složena, no najčešće se pastoralna skrb svodi na opreznu sakramentalizaciju.[94]

Razlozi nisu u tome da to svećenici ne žele, već prvenstveno u nedovoljnom poznavanju problematike populacije osoba s invaliditetom u svoj njenoj heterogenosti, a i suvremenih gibanja u tranziciju modela skrbi, no često i u preopterećenosti drugim obvezama te nedostatku vremena za potpunije posvećivanje ovim pastoralnim izazovima. [95]

Iako ne postoji dokument crkvenog učiteljstva koji bi se posebno bavio pastoralom osoba s invaliditetom i hendikepom, iz mnogih se dokumenata socijalne, pastoralne i odgojne naravi mogu izvući smjernice za ovakav pastoral. Nauk iznesen u *Christifideles laici*, a koji se

---

[92] *Isto.*
[93] *Isto.*
[94] Hrvatska biskupska konferencija, *Na svetost pozvani, Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb 2002., br. 41.
[95] Ilija Jerković, *Osobe s posebnim potrebama u Crkvi i primanje sv. sakramenata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., 94.

neposredno nadovezuje na nauk iznesen u apostolskom pismu *Salvifici doloris*, govorom o „osnaženom i pojačanom pastoralnom djelovanju koje nužno i koordinirano utječe na sve sastavnice crkvene zajednice, je u tome da bolesnike, hendikepirane i sve potrebite ne gleda samo kao predmet ljubavi i služenja Crkve, nego kao aktivne i odgovorne subjekte u djelu evangelizacije i spasenja“.[96]

Bilo bi dobro za nas da oponašamo Isusov način prihvaćanja i davanja podrške svim osobama, a posebno onima s invalidnošću i teškoćama u razvoju. U osobama s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom na osobit način gledamo Krista i Njegovu patnju. Tjelesna bol može poslužiti kao sredstvo za pročišćenje od grijeha te je jedinstvena prilika za sjedinjenje s Kristovim patnjama. S Kristom, bol i bolest dobivaju puni smisao.[97]

Poštivanje i ljubav moraju se protegnuti i na one koji su drugačiji od nas. Nisu svi ljudi jednaki po fizičkoj sposobnosti i po umnim i moralnim moćima. Svaka diskriminacija osobe mora se prevladati i ukloniti jer se protivi Božjoj nakani. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* stavlja veliki naglasak na dostojanstvo svake osobe. Dekret *Christus Dominus*, o pastirskoj službi biskupa, stavlja bitan naglasak na katehetsku poduku. Biskupi moraju bdjeti da pouka s najvećom pomnjom i brigom bude pružena osobama s invaliditetom.[98]

Zajedničko je dostojanstvo udova po preporodu u Kristu, zajednička je milost te poziv na savršenstvo, jedno spasenje, jedna nada i nerazdijeljena ljubav. Nema nikakve nejednakosti. Svi će se vjernici u svojim životnim prilikama, dužnostima, okolnostima, patnjama svaki dan sve više posvećivati ako sve s vjerom primaju iz ruke nebeskoga Oca i surađuju s Božjom voljom očitujući ljubav kojom Bog ljubi svijet. Posebno se s Kristom sjedinjuju oni koji trpe, oni koje tišti siromaštvo, slabost, bolest i različita nevolja. Osobe s invaliditetom imaju jednaka prava primati duhovne stvarnosti poput svakog drugog vjernika laika te su oni aktivni graditelji Tijela Kristova, a po Tijelu Kristovu i njegovoj Crkvi svi smo nerazdruživo povezani.[99]

Božanska slika prisutna je u svakom čovjeku, ona se odražava u zajedništvu osoba. Svakoj ljudskoj osobi potreban je društveni život. To nije čovjeku nešto prirodno, nego je zahtjev njegove naravi. Svaka je zajednica određena vlastitim ciljem te je dosljedno podvrgnuta posebnim pravilima. U Crkvi se početkom 20. stoljeća počeo razvijati Socijalni nauk crkve koji štiti prava osoba. O osobama s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom

---

[96] *Isto.*
[97] Ivan Široki, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, 92.
[98] *Isto.*
[99] *Isto.*

najčešće je govorio papa Ivan Pavao II. te ga možemo promatrati kao borca za njihova prava. U *Christifideles* laici Papa naglašava da bolesnike i patnike ne gledamo kao predmet ljubavi i služenja Crkvi, nego kao aktivne i odgovorne subjekte u djelu evangelizacije i spasenja. Važno je promijeniti i naš pogled na osobama s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom te ih poticati da postanu aktivni članovi zajednice, u punom smislu tog svjetla, životu zajednice kao i sakramentalizaciji.[100]

Osobama s posebnim potrebama trebaju vjera i zajedništvo u kojem će naći duhovno ozračje za rješavanje svojih duhovnih i tjelesnih potreba. Vjera je neophodna stvarnost koja se traži od onoga koji je ozdravio. Vjerovati u Isusovom smislu znači biti otvoren za nemoguće koje je povezano s Božjom ljubavi. Vjera se temelji na potpunom pouzdanju u Boga. Ona dokida granice ovoga svijeta i primiče nas k novom i drukčijem svijetu, odnosno kraljevstvu Božjem.[101] U Katekizmu Katoličke Crkve piše kako je:

„Vjera je prije svega čovjekovo osobno prianjanje Bogu, istodobno, neodvojivo od toga, jest i slobodan pristanak uza svu istinu što ju je Bog objavio.“[102]

„Vjerom čovjek potpuno podlaže Bogu svoj razum i svoju volju. Čovjek daje svoj pristanak Bogu objavitelju svim svojim bićem. Taj čovjekov odgovor Bogu objavitelju Sveto pismo naziva »poslušnošću vjere«.“[103]

U Isusovoj otvorenosti prema svakom čovjeku iščitavamo vrhunac njegova služenja. Ono se događa u njegovu potpunu predanju čovjeku koje rezultira smrti na križu s jedne strane, a s druge potpunu predanju Bogu koje rezultira uskrsnućem od mrtvih. Evanđelja nam kao Isusovu najveću moć ne predstavlja njegove nadnaravne sposobnosti, iako ih navode, nego Kristovo služenje ljudima kao istinski čin ljubavi prema Bogu i ljudima koje je slobodno i dragovoljno neovisno o samom čovjeku koji služenje prihvaća ili ne.[104]

Cijela vjerska zajednica može ostvariti veliku korist i dobrobit tj. biti obogaćena prisutnošću i sudjelovanjem osoba s intelektualnim teškoćama u vjerskim aktivnostima jer na taj način može slaviti različitost i puno toga naučiti o ljubavi i služenju kao temeljnim vrednotama koje vjera promiče, socijalnom nauku crkve i sl. Filozofija inkluzije i uzajamnosti, prema kojoj svaki član zajednice dobiva nešto od svakog drugog člana zajednice

[100] Ivan Pavao II., *Christifideles laici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., br.11.
[101] Ivan Široki, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, 93.
[102] Katekizam Katoličke crkve, br. 150.
[103] Katekizam Katoličke crkve, br. 143.
[104] Božo Lujić, *Isusova otvorena antropologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 37.

i obrnuto treba biti temelj u kojem se osobe s intelektualnim teškoćama gleda kao aktivne članove zajednice, a ne samo kao pasivne primatelje pomoći i usluga.[105]

Crkveni dokumenti jasno sugeriraju kojim putem krenuti. Papa u pobudnici *Catechesi Tradendae* o tome izričito veli: "Neke kategorije katehizanata trebaju našu osobitu pažnju zbog svoga posebna stanja: Radi se prije svega o djeci i mladima s fizičkim i mentalnim nedostacima. Oni imaju pravo upoznati otajstvo vjere kao i ostali njihovi vršnjaci". Opći katehetski direktorij naglašava: "Kateheza mora toj braći pružiti mogućnost da žive svoj život vjere prema svojim mogućnostima."[106]

Osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom jesu ravnopravni članovi župnih zajednica pa bi se i u pastoralno-katehetskoj skrbi tako trebalo odnositi prema njima. Oni jesu obogaćujući dar i prisutnost mnogih događanja koji pozivaju da se svaki čovjek-vjernik zapita o svojemu odnosu prema 'slabima i potrebitima'. Budući da su osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ravnopravni članovi župnih zajednica, nužno je i župne zajednice izgraditi da se osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom tako u njima mogu osjećati u svim svojim potrebama i obilježenostima. Nužno je senzibilizirati župnu zajednicu za osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom te za njihove životne stvarnosti, ali i samu djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom za život i vjerski rast u župnim zajednicama. Ne bi se smjelo dogoditi da se jedni od drugih ograđuju. Niti župna zajednica od osoba s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, niti obrnuto, osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom od župne zajednice. Taj zdravi mentalni, razumski sklop svih članova župne zajednice, temelj je za oblikovanje i omogućavanje ostalih (tehničkih, arhitektonskih, pastoralno-katehetskih, liturgijskih i inih) sklopova koji omogućuju bolju kvalitetu vjerničkog i općeljudskog života osoba s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u vlastitoj župnoj zajednici.[107]

Osim župne zajednice, glavno sredstvo obuke i života u vjeri osoba s poteškoćama i invaliditetom koji idu kroz život odrastaju jest obitelj. Obitelj je most između društva i osobnosti. U njoj osoba stječe prve spoznaje i uvjerenja, stječe prve navike kulturnog ponašanja, te se grade čvrsti temelji buduće osobnosti. Preduvjeti uspješnog razvitka osobnosti kod djece i mladih su dobra, ugodna i intimna obiteljska sredina.

Razmišljajući o obitelji potrebno je prvo osvrnuti se na bračni život supružnika, jer od njih sve kreće. Naime, sretan, plodan i zadovoljan život u braku moguće je ostvariti samo ako

---

[105] *Isto.*
[106] *Isto.*
[107] Ivan Široki, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, 90.

su oboje supružnika ušli u brak kao zrele i samostalne osobe, koje u braku ne traže utočište za liječenje svojih duševnih rana, niti stvaraju obitelj da bi pobjegli od svojih dosadašnjih obitelji, nego ulaze u brak kako bi gradili svoju obitelj na vrijednostima i nesebičnoj ljubavi koja se daje i prima, te tim putem postaje i stvaralačka. Zato je potrebno uvelike osvještavati i pripremati i osobe s invaliditetom koje su s obzirom na razinu invaliditeta i poteškoća, ipak spremne kako fizički, tako i psihički te duhovno pristupiti sakramentu ženidbe.[108]

Što je osoba nezrelija u ljudskom, psihološkom i duhovnom pogledu, ona će nastojati sve više zadovoljavati samo svoje potrebe, a manje živjeti istinske vrednote i ideale. Upravo zbog velikog egoizma i sebičnih interesa, dolazi do „brodoloma“ u bračnom i obiteljskom životu. Ovaj problem zahvaća mnoge obitelji, napose one koje su vjernici samo na „papiru“, no dubljim poniranjem u vjeru i življenje vjere te razumijevanje zajedništva i ljubavi Presvetog Trojstva, može čovjeku pomoći da prevlada sve barijere sebičnih interesa i egoizma.[109] Zrelost je važan čimbenik prije stupanja u brak i stvaranja nove obitelji. Kada je riječ o zrelosti, u prvom redu se misli na fizičku, religioznu i duhovnu zrelost koja je neophodna za sretan i plodan brak.

Obitelj je, kao i Crkva, „mjesto gdje se evanđelje prenosi i odakle ono zrači“.[110] Obitelj kao „mjesto“ kateheze ima posebnu povlasticu prenositi evanđelje ukorjenjujući ga u duboke ljudske vrijednosti. Na tom je ljudskom temelju najdublja inicijacija u kršćanski život: buđenje na smisao za Boga, prvi koraci u molitvi, odgoj moralne svijesti i izgradnja kršćanskog osjećaja ljudske ljubavi, shvaćenog kao odraz ljubavi Boga Stvoritelja Oca. Ženidbeni savez ljubavi ima svoj izvor u trojstvenoj ljubavi i sakrament je Božje ljubavi prema čovjeku. Stoga je specifični doprinos kršćanske obitelji crkvenom i društvenom životu upravo ljubav.[111]

Kršćanska obitelj koju prožima ljubav, prihvaća, poštuje i služi svakomu čovjeku, promatrajući ga u njegovom osobnom dostojanstvu i dostojanstvu Sina Božjega. Svaka kršćanska obitelj treba služiti i pomagati čovjeku u njegovim potrebama, traženjima, padovima, osjećajima, odnosno u čitavom kompleksnom procesu njegova cjelokupnog rasta, sazrijevanja i oblikovanja osobnosti. Obitelj ima zadaću odgojiti ljude za ljubav i živjeti

---

[108] Ante Vukasović, Obnova obitelji - temelj hrvatskog napretka, u: *Revija za socijalnu politiku*, Split, 1 (1994) 4, 365.-374, 371.
[109] *Isto*.
[110] *Isto.*
[111] Vladimir Dugalić – Ivan Rajković, *Božji trag u stvorenom*, 44.

ljubav u odnosima s drugima, ne smije se zatvoriti u samu sebe, već ostati otvorena zajednica.[112]

Stvoritelj svega ustanovio je bračnu zajednicu kao izvor i temelj ljudskog društva; prema tome obitelj je prva i životna zajednica društva. Obitelj ima značajnu ulogu u društvu, ona je njegov temelj i neprestano mu služi. U obitelji se rađaju građani koji u njoj uče i stječu prva znanja društvenih kreposti, koje su duša života i razvoja društva. Istinsko zajedništvo u obitelji, koje mora obilježavati svakodnevni život obitelji, jest prvi i osnovni prilog obitelji društvu.[113]

Budući da je obitelj s jedne strane i Crkva s druge strane temelj za odgoj i rast u vjeri za svakog čovjeka, pa tako i za osobe s posebnim potrebama i invaliditetom potrebno je uključiti osobe s invaliditetom u proces katehizacije i sakramentalizacije kroz različite duhovne i osobne priprave. Dio njih je, bez obzira na poteškoće u razvoju i invaliditet itekako sposoban shvatiti, razumijeti i živjeti sakramentalnim životom u svoj svojoj invalidnosti i nedostatcima.[114]

Značajan pokazatelj civiliziranog društva je briga za osobe s posebnim potrebama, koje ne mogu ispuniti kriterije i postići rezultate što ih propisuju opći standardi. U svijetu u kojemu je ideal imati a ne biti, pobijediti i uživati a ne sudjelovati i dijeliti, osobe s posebnim potrebama teško uspijevaju izboriti svoja prava, kako bi u što većoj mjeri potvrdili svoje ljudsko dostojanstvo. Prioritetna opcija pomaganja slabijima potiče Crkvu da potraži rješenja i na katehetskom i pastoralnom području jer sakramenti se nalaze u središtu kršćanskog bogoštovlja i života jer su put do susreta sa živim Kristom u Crkvi.[115]

---

[112] Ante Vukasović, Obnova obitelji - temelj hrvatskog napretka, 373.
[113] Ilija Jerković, Osobe s posebnim potrebama u Crkvi i primanje sv. sakramenata, 98.
[114] Ante Vukasović, Obnova obitelji - temelj hrvatskog napretka, 374.
[115] Vladimir Dugalić – Ivan Rajković, *Božji trag u stvorenom*, 47.

3. OSOBE S INVALIDITETOM – KOJE MOGU, A KOJE NE MOGU PRISTUPITI SAKRAMENTU ŽENIDBE

Postoje dva oblika sklapanja braka, a to su: građanski brak i vjerski brak s građanskim učincima. Za ovaj posljednji je karakteristično to što je država provođenje čina sklapanja braka povjerila službenicima vjerskih zajednica s kojima o tome ima uređene pravne odnose, tako i Katoličkoj crkvi te nastaje kanonska ženidba, sakrament ženidbe. Ženidba je jedan od najvažnijih i najsloženijih instituta kanonskog prava koji pored pravnog okvira ima i gore navedeni sakramentalni značaj iz kojeg izvire shvaćanje o nerazrješivosti ženidbe.[116]

Hrabrošću i odlučnošću samih osoba s invaliditetom, a posebno s intelektualnim teškoćama, svesrdnom podrškom stručnjaka koji su ih na tom trnovitom putu pratili svim svojim znanjem i svom svojom ljudskošću, danas imamo uspješne slučajeve promjene skrbnika, pozitivne ishode ponovnog vještačenja, a sukladno tome i nekolicinu građanski i crkveno sklopljenih brakova osoba s invaliditetom, a posebno s intelektualnim teškoćama.[117]

3.1. Osobe s invaliditetom koje mogu pristupiti sakramentu ženidbe

Osobe s invaliditetom u prošlosti uglavnom nisu mogle samostalno iznositi vlastite želje i snove, već su glavnu riječ o odlučivanju o njihovoj sudbini većinom preuzimale osobe koje su bili njihovi skrbinici, bilo da se radi o njihovim roditeljima ili stručnom osoblju unutar institucije, ukoliko su osobe bile smještene u takav oblik skrbi. Međutim, s vremenom se javljaju oblici unaprjeđenja u životu i djelovanju kod osoba s invaliditetom, bilo da se radi o osobama koje su fizički invalidi, intelektualnim teškoćama ili oboje. Za osobe s invaliditetom sve se više pružaju mogućnosti i sve veće i bolje uključivanje u život sa svim svojim prilikama i nedostatcima koje život pruža. Suradnja na obiteljskoj, profesionalnoj i duhovnoj razini sve više raste pa se tako i mogućnosti unaprjeđenja šire. Nužno je stvaranje boljeg okruženja za osobe s invaliditetom, boljeg uključivanja u zajednicu, pa tako i u obiteljsku.[118]

Zbog toga u crkvi sve više jačaju kateheze. Kateheza je onaj posebni oblik evangelizacijskog djelovanja koji pomaže u sazrijevanju početnog obraćenja, dok ne postane živa, izričita i djelatna ispovijest vjere. Kateheza svoj početak ima u prihvaćanju vjere i vodi do cjelovite ispovijesti vjere. Tko se na temelju navještaja obrati Kristu i prizna ga

[116] Ivan Šimović, *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015., 235.
[117] Jacqueline Otilija Bat, Osobe s intelektualnim teškoćama u tranziciji društvenog modela skrbi: društvo i Crkva pred izazovom vremena, 267.
[118] Ilija Jerković, Osobe s posebnim potrebama u Crkvi i primanje sv. sakramenata, 96.

Gospodinom, ulazi u proces, potpomognut katehezom, koji nužno završava u trojstvenoj ispovijesti vjere.[119]

Brak kao „intimna zajednica života i bračne ljubavi“ promatra se kao interpersonalni odnos, kao zajednica ljubavi muškarca i žene koja upravo u toj njihovoj međusobnoj ljubavi nalazi svoj prvi temelj i prvi razlog postojanja. Odatle onda ponovno vrednovanje, a u stanovitom smislu i otkriće, personalističkog vida ženidbe, kao zbroja vrednota koje se tiču osobnog života muža i žene, i kao bogatstva i potencijala što brak sadrži u pogledu ljudskog i kršćanskog rasta. U takvoj viziji ženidbe i rađalaštvo dobiva svoje pravo mjesto, unutar novog vrednovanja ciljeva braka. Tako je sada jasnija uska povezanost između rađalaštva i bračne ljubavi, ljubavi koja se normalno otvara porodu i u njemu nalazi svoju krunu i svoje najpotpunije ljudsko i duhovno značenje, stvarajući tako od supruga suradnike i tumače Božje stvoriteljske ljubavi.[120]

Osobe s invaliditetom koje mogu pristupiti sakramentu ženidbe su sve one osobe koje su se sposobne služiti vlastitim razumom, one koje ne boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju kao i one osobe koje kada je riječ psihičkoj naravi mogu preuzeti bitne ženidbene obaveze. Dakle, osobe moraju u svojoj punini i psihičkoj i duhovnoj naravi biti svjesne i podučene o važnosti sakramenta ženidbe, onome što ona predstavlja. Stoga osobe koje su ponajprije fizički invalidi, kao što su osobe koje ne mogu hodati, osobe koje su ostale ili rođene u nedostatku nekog dijela tijela, osobe koje su rođene slijepe, gluhonijeme osobe, ali i ostale osobe koje su psihički sposobne razumom i duhom shvatiti puninu ženidbe, mogu pristupiti sakramentu ženidbe.[121]

Kanonskoj ženidbi u pravilu prethode neke provjere čija je svrha „utvrditi da ništa ne prij eči valjano i dopušteno sklapanje ženidbe“. Put tome cilju vodi preko raznih etapa, nužno povezanih u procesu, a svrha im je učvrstiti, produbiti, a često i oživjeti iskustvo vjere te utvrditi da ništa ne priječi valjano, dopušteno i plodonosno slavlje, provjerivši kod zaručnika istinitost i cjelovitost privole, slobodno stanje, odsutnost zapreka itd.[122]

Iz ženidbene privole izviru teške dužnosti koje obvezuju za čitav život. Da ih se može uspješno prihvatiti nije dovoljno da ih supružnici poznaju samo apstraktno, nego je potrebno da ih konkretno znaju prosuđivati i vrednovati, zbog njih samih, sa svim posljedicama koje te

[119] Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000., br. 82.
[120] Emil Svažić, *Ženidbeno pravo*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2015., 11.
[121] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[122] Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 7.

dužnosti donose u njihovu ženidbu, sklopljenu s određenom osobom, u konkretnim okolnostima, a koje se protežu u budućnost, zauvijek.[123]

Stoga supružnici, budući da posjeduju naravnu sposobnost za donošenje konačne odluke preko ženidbene privole, uz dovoljnu upotrebu spoznajnih i voljnih sposobnosti, moraju imati i „zrelost prosuđivanja“. Pod tim se izrazom općenito podrazumijeva sposobnost promatranja i shvaćanja konkretne stvarnosti s odgovarajućom jasnoćom u svrhu donošenja ispravnog suda za svoju orijentaciju. S tim se izrazom napose želi označiti „kritička“ sposobnost, sposobnost vrednovanja razmjerna ženidbi, koja supružnicima omogućava da konkretno stiču i procjenjuju odgovornosti koje su nerazdvojive od prave ženidbe, te da o tome donesu promišljenu i konačnu odluku.[124]

Stupanj diskretnosti za čin ženidbene privole koja je bitan element sakramenta ženidbe, mora biti veći i za svijest shvaćanja i za voljnu odluku, od drugih stupnjeva za sklapanje ugovora. Diskretnost je nužna u prvom redu za zrelost dužnosti koje izviru iz tog čina.Upravo zato je bitna razumska i psihička sposobnost prilikom sklapanja ženidbe.[125]

U prethodnim dijelovima se promatrao subjektivni čin volje, a sada se može promatrati i (ne)sposobnost ispunjenja privole, preuzete obveze. Osoba s invaliditetom mora biti svjesna svojih nedostataka, te u skaldu s tim nužno je spoznati i ispunjenje preuzetih obveza kao i spoznati prikriveno bolesno stanje ili bilo kakve nesposobnosti koje iz svega proizlaze.[126]

Može se reći kako je potrebna edukacija, priprema i katehizacija osoba s invaliditetom, a posebno kada je riječ o sakramentu ženidbe, onda je potrebno još više uključivanja u pastoral i katehizaciju, kako bi osobe u punini bile spremnije na sam sakrament i življenju istoga. Pastoral invalida briga je za dostojanstvo čovjeka invalida. Budući pak da je čovjekovo dostojanstvo nedjeljivo, a pastoral u pravome smislu „briga za čovjeka“, Crkva se u svojoj brizi nikada ne smije ograničavati na jedan djelomični aspekt čovjekova dostojanstva. Crkva se mora brinuti i za to da mu se unutar ljudskoga društva osigura poštovanje i zaštita. Bez sumnje, točno je da je spasenje u savršenom obliku moguće tek nakon vremena naše zemaljske hodočasničke egzistencije te da savršeno spasenje u konačnici može ostvariti samo Bog. Ali spasiteljski nalog dan Crkvi - njezin pastoralni zadatak - ipak se sastoji u tome da ljudima, pojedinačno i društveno, pokazuje i poravnava put k spasenju. To ona ostvaruje

[123] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik*, 10.
[124] *Isto.*
[125] *Isto.*
[126] *Isto.*

svojim sakramentalnim djelovanjem, ali i time što djelotvorno pomaže da se za sve stvore životni uvjeti koji će biti dostojni čovjeka.[127]

Čovjek invalid pripada stoga središtu crkvene zajednice, i to ne kao nešto posebno čemu se treba čuditi ili što treba sažalijevati. On pripada zajednici jednostavno kao čovjek s vlastitim dostojanstvom i kojeg treba uzeti ozbiljno. Potrebno je čuti, vidjeti i osjetiti potrebe, kao i potrebe za stvaranjem obitelji, sakramentalnim životom te u skladu s vrstom invaliditeta i psihičkim i razumskim ponašanjem pomoći u rasuđivanju te donošenju odluke. Sigurno da invalidnost uvijek znači tešku sudbinu i da mnogi invalidi mučno podnose taj teret. Ima patnji koje postaju gotovo nepodnošljive, prije svega onda kada ti ljudi moraju biti bez prave pomoći koja bi ih s ljubavlju pripomagala i pratila. No iza zavjese invalidnosti vrlo često se krije neslućeno duhovno bogatstvo, kriju se mnogo puta takve ljudske kvalitete koje daleko nadmašuju kvalitete ljudi bez oštećenja. Ljudskom je društvu potrebno to bogatstvo da bi moglo ostati čovječno i da bi neprestano svraćalo pozornost na prave životne vrijednosti. Poruka invalidnih ljudi morala bi naići na mnogo više pažnje.[128]

Bračna ljubav, dakle, mora u prvom redu biti upućena duhovnom rastu i duhovnom jedinstvu ženidbenih drugova. Zajednička religiozna, moralna i kulturna shvaćanja i uvjerenja, produbljena moralnim i intelektualnim naporima s molitvom, pružit će ženidbenim drugovima temelj njihove trajne zajednice. Napor za formiranjem osobnog zajedništva ženidbenih drugova prva je, dakle, obveza bračne ljubavi.[129]

Bez zajedničkih pogleda na svijet i život, bez zajedničkih uvjerenja o smislu i svrsi ljudskog života, nemoguće je ostvariti punu životnu zajednicu, formirati puno osobno zajedništvo. Zato je potrebno i kod osoba s invaliditetom koje mogu pristupiti sakramentu ženidbe, zbog svog razumske i psihičke sposobnosti i razumijevanja ženidbene privole razviti ili još više produbiti vjeru i želju za zajedničkim duhovnim rastom u bračnoj zajednici.[130]

Sakrament ženidbe označava trostruko dobro: međusobne ljubavi i pomoći, potomstva i vjere. Milost sakramentalne ženidbe potvrđuje i osnažuje ljubav, supružnike pritjelovljuje Kristu i oblikuje domaću Crkvu. Za zdravo putovanje potrebno je neprestano nadvladavati napasti i ozdravljati od zaraza koje nas dotiču i bez naše volje. To će se moći ostvariti ako je jak „imunološki sustav“. Stoga, osobe s invaliditetom mogu imati i jači imunološki sustav od

---

[127] Hans Brügger, *Pastoral invalida u svijetu Drugog vatikanskog sabora*, Filozofski fakultet Družbe Isusove, München, 1988., 9.
[128] *Isto.*
[129] Sibe Zaninović, Brak i obitelj u kršćanskom shvaćanju, u: *Obnovljeni život*, 30 (1975.) 4, 335.
[130] *Isto.*

potpuno zdravih osoba. Upravo takve osobe, mogu imati jaču i bolju svijest primanja sakramenta ženidbe i njegovo življenje, od osobe koju nikakav invaliditet ne sputava.[131]

Već u ljudskom i kršćanskom iskustvu bračni drugovi znadu da umiranje donosi novi život. Rađati i odgajati djecu prema Božjim zapovijedima jest umiranje sebičnosti, koji put i mučeništvo, ali iz tog umiranja nastaje novi život, novi član ljudske i crkvene zajednice, nova radost. Nošenje i strpljivo podnošenje tereta jedni drugih, prema poticaju sv. Pavla (Gal 6,2), i u braku znači umiranje; ali znamo kako tim umiranjem bračni drugovi često jedni drugima pomažu da uskrsnu na novu ljubav. Kršćanski življeni brak, vezan uz Isusa Krista i njegovo pashalno otajstvo, nije ništa drugo nego okristovljenje ili pokristovljenje bračnog i obiteljskog života. Budući da je to poziv odozgo i budući da je kršćanska ženidba znak, sakrament koji donosi milost i daje sposobnost da se ostvaruje bračni poziv, vjerujemo da je i danas moguće tako živjeti, živjeti prema tom idealu. Sve navedeno je potrebno katehizirati, a osobe s invaliditetom koje imaju svjesnost primanja sakramenta ženidbe trebaju biti svjesni umiranja životu, žrtve koju bračni život postavlja kao i stvaranja novog žvota u bračnoj zajednici.[132]

3.2. Osobe s invaliditetom koje ne mogu pristupiti sakramentu ženidbe

Vezano za brak i obitelj Drugi vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu kaže: „Sam je Bog začetnik braka, koji je opskrbljen različitim dobrima i ciljevima: sve je to od najvećeg značenja za održanje čovječanstva, za osobni napredak i vječnu sudbinu pojedinih članova obitelji, za dostojanstvo, čvrstinu, mir i dobrobit same obitelji i čitavog ljudskog društva.“[133]

Kako ženidba nastaje obostranim davanjem valjane ženidbene privole, prema Zakoniku kanonskog prava, kanonu 1095, nesposobni su za sklapanje ženidbe, jer nisu sposobni za davanje valjane ženidbene privole, oni koji su posve lišeni uporabe razuma, zatim koji nisu sposobni dovoljno se služiti razumom, te koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i prime, kao i oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.[134]

Iz gore navedenog, može se zaključiti kako osobe s invaliditetom koje ne ispunjavaju sposobnost uporabe razuma, koji se s njime nisu dovoljno dobro služiti te koji boluju od manjka prosuđivanja ne mogu pristupiti sakramentu ženidbe.

---

[131] Ante Mateljan, *Sakramenti i zdravlje. Deset teza o odnosu sakramenata i zdravlja*, Crkva u svijetu, Split, 2006., 163.
[132] Franjo Pšenjičkag, *Sakrament ženidbe – poziv na okristovljenje bračnog i obiteljskog života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1982., 26.
[133] Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, br. 50.
[134] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.

Ženidbena privola, kao i svaki drugi voljni čin, posljedica je djelovanja razuma kao spoznajne moći i volje. Zato sve okolnosti koje mogu neposredno utjecati na razum ili na volju utječu i na ženidbenu privolu. Ona je za kršćane velika svetinja, jer njome nastaje među njima ženidba koju je Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta (kanon 1055, paragraf 1). Kršćani prema tome, dok sklapaju ženidbu, ne čine samo ugovor, nego sklapaju savez nalik na onaj biblijski savez između Boga i njegova Izabranog naroda. Sveti Pavao stoga ljubav muža i žene u kršćanskoj ženidbi uspoređuje s onom uzvišenom ljubavlju i predanjem kojim Krist ljubi svoju Crkvu: „Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i Crkvu“ (Ef 5,32).[135]

Bračna smetnja nesposobnosti za rasuđivanje u kanonskom, ali i u obiteljskom pravu svrstava se u skupinu neuklonjivih bračnih smetnji. Pod nesposobnošću za rasuđivanje podrazumijeva se da je narušen uobičajeni tijek rasuđivanja, odnosno zaključivanja zbog kojeg osoba nije u stanju shvatiti značenje svojih riječi i događaja koji se odvijaju u njezinoj okolini.[136]

Dakle, riječ je o stanju koje sprječava nevjestu ili ženika da valjano rasuđuje o činu sklapanja braka i svojoj volji da u brak uđe bez mana volje, odnosno slobodno, odgovorno i osobno. Na valjanost braka može utjecati samo nesposobnost za rasuđivanje koja postoji u vrijeme sklapanja braka.[137]

Kod osoba koje nisu lišene sposobnosti, ali u trenutku prijave namjere za sklapanje braka ili na dan određen za sklapanje braka, iz nekog razloga nisu sposobne za rasuđivanje (npr. zbog čulne obmane izazvane opijatima različite vrste, zbog afektivnog stanja uzrokovanog tragičnim događajem koji se zbio neposredno prije samog čina sklapanja braka), postoji neuklonjiva bračna smetnja.[138]

Treba napomenuti da je nesposobnost za rasuđivanje činjenično stanje koje se, za razliku od lišenja poslovne sposobnosti, ne evidentira u Maticu rođenih ni u bilo kojem drugom službenom dokumentu, zbog čega utvrđivanje da takva bračna smetnja postoji nije uvijek jednostavno.[139]

Zbog toga, kad bi vjerska osoba prilikom prijave namjere sklapanja braka/izdavanja potvrde o ispunjavanju pretpostavaka za sklapanje braka, tijekom samog postupka sklapanja

[135] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik*, 45.
[136] Ivan Šimović, *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, 242.
[137] *Isto.*
[138] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik*, 51.
[139] Ivan Šimović, *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, 247.

braka prepoznao takvo činjenično stanje nesposobnosti za rasuđivanje, nevjesta i ženik ne bi smjeli sklopiti vjerski brak s građanskim učincima.[140]

Shodno tomu, dolazi se do zaključka da navedene osobe ne mogu sklopiti vjerski brak jer je privola za sklapanje braka jedan od konstitutivnih elemenata sklapanja vjerskog braka (uz pravnu sposobnost i propisani kanonski oblik sklapanja braka), a kanon 1057 određeno je kako privolu ne može nadomjestiti nikakva druga vlast niti je moguć oprost od davanja privole. Nedostatak bilo kojeg od navedenih konstitutivnih elemenata čini sklopljeni vjerski brak nevaljanim te otvara mogućnost pokretanja parnice za proglašenje ništavosti vjerskog braka (kanoni 1671–1691). Dakle, u kanonskom sudskom postupku, ako se vjerski brak ne može ukrijepiti, doći će do proglašenja ništavosti toga braka jer se radi o nedostatku u privoli i samim time nevaljano danoj privoli koja vjerski brak čini nevaljanim.[141]

Uporaba razuma, koja se redovito stječe nakon sedme godine života (kanon 97, paragraf 2), po sebi pripada spoznajnom području. Uporaba razuma je bitna i kako bi se ostvario voljan, odgovoran i slobodan ljudski čin. Taj nedostatak može biti trajan zbog pomanjkanja koja su spriječila potreban razvitak ili zrelost osobe kao i zbog teških psihičkih bolesti koje priječe odnos sa stvarnošću (slaboumni, ludi, bezumni, manijaci, itd.).[142]

Nadalje, taj nedostatak može biti privremen zbog poremećaja nastalih uslijed prigodnih ili prolaznih uzroka fizičke ili psihičke naravi (grozničavo bunilo, pretjerana srdžba, epileptična kriza, hipnoza, mjesečarstvo, pijanstvo, konzumiranje opojnih droga, uzimanje posebnih lijekova, itd.).[143]

Čovjeka u njegovoj cjelovitosti obuhvaćamo na tjelesnoj, duševnoj i duhovnoj razini. Navedene sastavnice duševnog života sudjeluju i vrše utjecaj na ljudsko djelovanje općenito, pa tako i na one čimbenike o kojima se govori u kanonu 1095, a koji utječu na valjanost ženidbene privole.[144]

Sposobnost razumijevanja dotiče one čovjekove moći zahvaljujući kojima on može ispravno shvaćati stvari oko sebe kakve stvarno jesu. Tradicionalan nauk smatra da se radi o takvim moćima ljudske duše koje sačinjavaju savršeno jedinstvo svojstveno duhovnom biću, pa ne mogu u svojem djelovanju biti ugrožene odvojeno, odnosno poremećene zasebno.[145]

---

[140] *Isto*.
[141] Zakonik kanonskog prava, kan. 1057.
[142] Zakonik kanonskog prava, kan. 97.
[143] *Isto*.
[144] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[145] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe. Psihološko-kanonska analiza ženidbene privole, 662.

Paragraf dva, kanona 1095, kazuje kako teški manjak prosuđivanja također podrazumijeva ugroženu sposobnost razumijevanja i htjenja, ali ne više općenito nego sasvim konkretno: ne može se razumjeti i htjeti konkretan predmet.[146]

Sposobnost rasuđivanja, koja se još naziva kritička sposobnost, pripada odlučnom području volje. Ovaj drugi paragraf podrazumijeva one koji, premda se mogu koristiti razumom i ne boluju od teških psihičkih poremećaja, ipak nisu u stanju spoznati i vrednovati ono što njihova odluka zahtijeva. Takva osoba nije u stanju spoznati i vrednovati što je ženidba u stvarnosti, ne zna doista čemu daje svoj pristanak. Nije dovoljno da osoba posjeduje dostatnu uporabu razuma, nego je nužno i da bude obdarena odgovarajućom psihološkom zrelošću.[147]

Iz ženidbene privole izviru teške dužnosti koje obvezuju za cijeli život. Da ih se može uspješno prihvatiti, nije dovoljno da ih supružnici poznaju samo apstraktno, nego je potrebno da ih konkretno znaju prosuđivati i vrednovati.[148] .

Sigurno je kako ove slučajeve teško možemo spojiti s onom svjesnom odgovornošću, prikladne za oživotvorenje nečega što traje cijeli jedan život. Jednostavno, traži se proporcionalnost između zrelosti prosuđivanja i težine ženidbenih ili bračnih dužnosti.[149]

Bračna smetnja nesposobnosti za rasuđivanje u obiteljskom pravu svrstava se u skupinu neuklonjivih bračnih smetnji. Pod nesposobnošću za rasuđivanje podrazumijeva se da je narušen uobičajeni tijek rasuđivanja, odnosno zaključivanja zbog kojeg osoba nije u stanju shvatiti značenje svojih riječi i događaja koji se odvijaju u njezinoj okolini. Dakle, riječ je o stanju koje sprječava nevjestu ili ženika da valjano rasuđuje o činu sklapanja braka i svojoj volji da u brak uđe bez mana volje, odnosno slobodno, odgovorno i osobno. Na valjanost braka može utjecati samo nesposobnost za rasuđivanje koja postoji u vrijeme sklapanja braka.[150]

Česti razlozi ovih poremećaja jesu umna zaostalost, psihička ili afektivna nezrelost koja priječi uspostavu međuljudskih odnosa, neuroze, histerije, pretjerani strah i sl. Afektivna nezrelost (pojedinci koji potiskuju, skrivaju i ne dopuštaju sebi da dožive svoje emocije) očituje se i kroz pretjeranu potrebu zaštite, zatim kroz pomanjkanje samostalnosti, kroz pretjeranu ovisnosti o ocu ili majci, kroz ograničenost interesa prema vlastitoj osobi i sl. nužna je diskretnost ne toliko za sam čin u sebi, u trenutku izricanja privole, koliko zrelost za

---

[146] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095..
[147] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe. Psihološko-kanonska analiza ženidbene privole, 671.
[148] *Isto.*
[149] *Isto.*
[150] Ivan Šimović, *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, 251.

dužnosti koje izviru iz tog čina. Očito je da se traži jedno razmišljanje o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima, a ne razmišljanje o čitavoj njezinoj religioznoj i društvenoj vrijednosti, inače bi bili veoma malobrojni oni koji su u stanju izreći valjanu privolu.[151]

Veoma je teško odrediti kada je privola nevaljana zbog nedostatka na području razuma, a kada na području volje. Naime, ta dva područja su tako međusobno povezana da ih je teško posve razlučiti. Što je još važnije, oni djeluju jedno na drugo, osobito razum na volju.[152]

Treći paragraf, kanona 1095, kazuje kako su za sklapanje ženidbe nesposobni oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze. Ovaj paragraf, odnosi se na onoga tko nije u stanju, zbog psihičkih razloga, izvršiti bit onoga što obećava pod ženidbenom privolom. To su osobe koje možda mogu razumjeti ono što obećaju, ali ne mogu to i ostvariti. Bolje rečeno, osoba zna o čemu se radi, ali ne može pružiti ono što obećava. Obećanje takve osobe je bez stvarnoga sadržaja, jer ne može pružiti predmet privole, barem ne u trenutku u kojem kaže da će ga dati. Ovaj se oblik odnosi na bitne ženidbene obveze koje proizlaze iz ženidbe.[153]

Prema tekstu kanona svaki razlog psihičke naravi ako čini osobu nesposobnom za preuzimanje bitnih ženidbenih obveza pa makar je i obdarena dostatnom uporabom razuma (prvi paragraf) i dostatnom umjerenošću prosuđivanja (drugi paragraf), nosi u sebi zbog istoga razloga i njezinu nesposobnost za sklapanje valjane ženidbe. Takve nepravilnosti koje mogu nastati zbog teških poremećaja u psihi ili karakteru osobe jesu: neuroze, psihoze (šizofrenija, paranoja i manijačko-depresivna psihoza) i psihopatije.[154]

Pretpostavka je ako je nesposobnost uočena već prije sklapanja ženidbe i potom u braku da je ona postojala i u samom času sklapanja ženidbe. Kod nekih psihičkih bolesti kao npr. shizofrenije postoje tzv. svijetli trenuci. No, bez obzira je li brak sklopljen u jednom takvom trenutku ili nije, on je uvijek nevaljan. Nadalje, veoma često se mentalni poremećaji javljaju tek u braku. Iako psihijatri često nalaze začetke takve bolesti i prije braka, sudska praksa je tu veoma oprezna. Teško je, naime, pretpostaviti da je ta latentna prisutnost bolesti imala poništavajuću snagu za sam brak. Osim zbog psihičkih nedostataka trajnog karaktera, nedostatna sposobnost služenja razumom može biti posljedica i nekih pojava prolaznog

[151] *Isto.*
[152] *Isto.*
[153] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[154] Ivan Šimović, *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, 225.

karaktera, koje primjerice proizlaze iz zlouporabe alkohola ili droge. Bitno je potvrditi njihovu prisutnost u samom času sklapanja ženidbe.[155]

Ovakva nesposobnost, nesposobnost za prihvaćanje bitnih ženidbenih obveza (jednost ili vjernost, nerazrješivost, dobro supruga, te rađanje i odgajanje potomstva), može nastati kao posljedica raznih psiho-seksualnih anomalija ili teških poremećaja u psihi ili karakteru osobe. Od teških poremećaja u psihi ili karakteru osobe, koji također onemogućuju stvaranje zajednice čitavog života usmjerene dobru supruga, te rađanju i odgoju djece, spomenimo: različite forme psihopatskih osobnosti, paranoju, histeriju, ... [156]

Zanimljivo kako je u praksi nesposobnost za prihvaćanje ženidbenih obveza vrlo često povezana s teškim manjkom prosuđivanja o tim obvezama. Dakle, paragraf 3 s paragrafom 2 kanona 1095. To se najčešće događa kod slučajeva psihičkih i karakternih anomalija. Tada osoba ne samo da nije sposobna shvatiti i htjeti bitne sadržaje ženidbe, nego ih nije sposobna ni prihvatiti i realizirati. Redoslijed je uvijek ovaj: najprije se polazi od paragrafa 2 pa se povezuje s paragrafom 3, a nikada obrnuto jer je to nekako logički slijed. Ako se paragraf 2 ne može dokazati, pažnja se isključivo usmjerava na paragraf 3 kanona 1095.[157]

Valja reći da nesposobnost za prihvaćanje bitnih ženidbenih obveza iz razloga psihičke naravi mora biti uvijek: prethodna (već prije braka prisutan psihički poremećaj), trajna (ne može se izliječiti redovitim putem) i relativna (u odnosu na konkretnog bračnog druga). Takva nesposobnost uzrokom je i nesposobnosti za valjano sklapanje ženidbe.[158]

Razlozi psihičke naravi zbog kojih netko ne može preuzeti bitne ženidbene obveze (kan. 1095), a ne može ih preuzeti zato jer ih ne može izvršiti, izravno upućuju na psihički život čovjeka. U psihi se otkriva neki nedostatak ili poremećaj koji subjektu priječi bitne ženidbene obveze provesti u praksu. Zato se uvijek smatralo čvrstim kanonsko načeloda se ne mogu valjano obvezivati oni koji se nalaze u stvarnoj i apsolutnoj nemogućnosti da i ispune preuzete obveze premda im ne manjka sposobnost shvaćanja i htjenja kao ni sposobnost prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima.[159]

Prema Zakoniku kanonskog prava, tj. navedenom kanonu 1095, nevaljanost vjerskog braka uvjetovana je, između ostalog, i nedostatkom privole te se takav vjerski brak može proglasiti ništavim u posebnoj parnici. Prema tome, zbog takvih utjecaja ženidbena privola

[155] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik*, 57.
[156] *Isto.*
[157] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[158] Nikola Škalabrin, *Ženidba – pravno-pastoralni priručnik*, 59.
[159] Slavko Zec, Ženidbena privola i psihički život osobe, 653.

može biti posve isključena ili tako manjkava da je po odredbi zakona pravno nevaljana, te nema pravnog učinka.[160]

Ženidba nije samo ugovor, nego među krštenima ima novu dimenziju koju može shvatiti samo onaj tko vjeruje, ženidba je i sakrament. Ženidbeni savez, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, Krist Gospodin uzdigao je među krštenima na dostojanstvo sakramenta.[161]

Ženidba nastaje privolom stranaka zakonito očitovanom između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast. Stoga među krštenima ne može biti valjanoga ženidbenoga ugovora koji samim time ne bi bio sakrament (kan. 1055). [162]

Bilo bi naime pogrješno i površno tvrditi da svaka psihička bolest čini ženidbenu privolu nevaljanom. Stoga je potrebno dobro razlikovati slučajeve teških oblika psihopatologije od lakših oblika psihičkih poremećaja i poteškoća koje proizlaze iz podsvjesne razine čovjeka, a koje s vremenom mogu postati svjesne i rješive.

Nesposobnost za prihvaćanje bitnih ženidbenih obveza (jednost ili vjernost, nerazrješivost, dobro supruga, te rađanje i odgajanje potomstva), može nastati kao posljedica raznih psihoseksualnih anomalija ili teških poremećaja u psihi ili karakteru osobe. Obzirom na psihoseksualne anomalije spomenimo: nimfomaniju (onemogućuje vjernost bračnom partneru), homoseksualnost (onemogućuje uopće stvaranje zajednice života i bračne ljubavi), te ostale različite devijacije i seksualne perverzije (transseksualizam, transvestitizam, sadizam, mazohizam, fetišizam, neki slučajevi psihoafektivne nezrelosti povezane sa seksualnošću, sklonost ka incestu itd.).[163]

U praksi nesposobnost za prihvaćanje ženidbenih obveza vrlo često povezana s teškim manjkom prosuđivanja o tim obvezama. Dakle, broj 3 s brojem 2 kan. 1095. To se najčešće događa kod slučajeva psihičkih i karakternih anomalija. Tada osoba ne samo da nije sposobna shvatiti i htjeti bitne sadržaje ženidbe, nego ih nije sposobna ni prihvatiti i realizirati.[164]

Trostruka razina i trostruka dimenzionalnost psihičkog života čovjeka prema kanonu 1095, osvjetljava nam složeni proces koji se u osobi događa kad se odlučuje i sklapa ženidbu.

---

[160] Zakonik kanonskog prava, kan. 1095.
[161] Nikola Škalabrin, Ženidba – pravno-pastoralni priručnik,63.
[162] *Isto.*
[163] Emil Svažić, Ženidbeno pravo, 35.
[164] *Isto.*

Kanonsko ženidbeno pravo svjesno je te čovjekove dimenzije i zato mu pristupa s punim poštovanjem kad traži objektivnu i potpunu istinu o kanonskoj i sakramentalnoj ženidbi.[165]

Očito da se sve tri navedene kategorije nespobnosti (služenja razumom, manjka prosuđivanja, psihičke naravi), na neki način, međusobno isprepliću i uzajamno dopunjuju. Stoga je nezamisliva dostatna uporaba razuma koja ne bi imala u vidu ženidbu kao ljudski čin, pa sve do onih posebnih karakteristika na koje se primjenjuje kriterij sposobnosti prosuđivanja.

Isto se tako ne može voditi računa o bitnim ženidbenim pravima i obvezama, a da se u isto vrijeme ne misli na njihovo ostvarenje koje se povezuje s dostatnom uporabom razuma, s ispravnim vrednovanjem prava i obveza, a i sa zrelošću osobnosti koja se posjeduje kada je osoba sposobna postići druge dvije razine.[166]

Invalidnost zahtijeva drugačiji pristup. Osobe se ni u kakvom slučaju ne smiju zanemarivati, jer upravo to je jedan od utjecaja na ljudski razum, djelovanje i psihičku (ne)sposobnost i za ženu i za muškarca, a posebno kada je u pitanju osnivanje obitelji, sklapanje braka, odnosno sakramenta ženidbe. Ponekad je veći pritisak na žensku populaciju i zbog tjelesnog izgleda, ali i zbog razumskog shvaćanja te može doći do kompliciranja i otežavanja invaliditeta kao i izvršenja uloge supruge ili majke. Kod muškarca se javlja sumnja u sebe, svoje vrijednosti i mogućnosti, te mogu imati negativne stavove prema invaliditetu, ali i sklapanju sakramenta ženidbe. Zato je potrebno kod osoba s invaliditetom razlikovati one koji doista nisu sposobni razumski shvatiti i prosuđivati važnost sakramenta ženidbe od onih koji to doista mogu.[167]

Na koncu uvijek treba imati na umu da je neponovljivost jedno svojstvo osobe. Stoga se ne može a priori odrediti sposobnost za ženidbu bez nužnog suočenja dviju osobnosti supruga, a i bez suočenja s okolnostima u kojima su pozvani da ostvare svoj konkretni plan o ženidbi.[168]

---

[165] Nikola Škalabrin, Ženidba – pravno-pastoralni priručnik,53.
[166] *Isto.*
[167] Boban D. Petrović – Duška Stojisavljević – Katarina Tadić: Pojam o sebi osoba sa intelektualnim teškoćama – implikacije za razvoj programa podrške, Specijalna edukacija i rehabilitacija, u: *Centar za rehabilitaciju*, Beograd, 31 (2012) 4, 531.
[168] Nikola Škalabrin, Ženidba – pravno-pastoralni priručnik,52.

3.3. Održivost odredbe kod osoba lišenih poslovne sposobnosti i sklapanje sakramenta ženidbe

Poslovna sposobnost je svojstvo koja omogućuje da se vlastitim očitovanjem volje stječu prava i obveze. U literaturi se ističe kako je definicija poslovne sposobnosti dio materije građanskog prava, a stjecanje i lišenje poslovne sposobnosti dio obiteljskog prava. Ovo razgraničenje odnosi se na pravo u Hrvatskoj. Obiteljski zakon propisuje kako se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću ili sklapanjem braka prije punoljetnosti. Punoljetna je osoba koja je navršila osamnaest godina života. Poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik stariji od šesnaest godina koji je postao roditelj.[169]

Pravilo je da se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću. Za stjecanje poslovne sposobnosti nije potreban nikakav pravni akt. Iznimke za stjecanje poslovne sposobnosti prije punoljetnosti su sklapanje braka prije punoljetnosti i kada maloljetnik, stariji od šesnaest godina postane roditelj. Za takvo, „prijevremeno“ stjecanje poslovne sposobnosti potrebna je odluka suda. Obiteljski zakon propisuje kako će sud u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba, djelomice ili potpuno lišiti poslovne sposobnosti.[170]

Pojam duševnih smetnji ustaljuje se kao zakonski, stručni i skupni pojam primjeren potrebama zaštite osoba s duševnim smetnjama. Pojmove duševnih smetnji i težih duševnih smetnji definira Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Ističe se kako su duševne smetnje viši rodni pojam koji obuhvaća duševno bolesne osobe, osobe s duševnim poremećajima, nedovoljno duševno razvijene osobe, ovisnike o alkoholu i drogama te osobe s drugim duševnim smetnjama.[171]

Vlada Republike Hrvatske usvojila je u rujnu 2015. godine, *institut skrbništva* izmijenjen u odnosu na zaštitu odraslih osoba lišenih poslovne sposobnosti, a s obzirom na činjenicu da Republika Hrvatska nema obvezu lišavati osobe s invaliditetom poslovne sposobnosti, nego poduzimati odgovarajuće mjere osiguravanja potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti. Temeljna je odredba o zaštiti institutom skrbništva članak 221. Obiteljskoga zakona, koji određuje da skrbnička zaštita mora biti

---

[169] Jasmina Džankić – Ivana Milas Klarić, Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti, u: *Pravnik*, Zagreb, 44 (2010.) 1,11.
[170] *Isto.*
[171] *Isto.*

primjerena, individualizirana te u skladu s dobrobiti štićenika. Ovo je načelna odredba koja odražava suvremene spoznaje o zaštiti osoba s invaliditetom te je kao takva neprijeporna.[172]

Lišenje poslovne sposobnosti odavno se koristi kao oblik zaštite osoba koje, zbog svog zdravstvenog stanja, nisu u mogućnosti štititi svoja prava i interese. Dakako, pojam „zdravstvenog stanja“ na ovome se mjestu koristi ponajprije vezano uz pitanja duševnog zdravlja. Napredak se pojedinog društva uvijek procjenjivao i na temelju pristupa najranjivijim skupinama, a osobe s duševnim smetnjama nedvojbeno ulaze u tu kategoriju. Postoje, nažalost, iznimna stanja u životu u kojima su upravo institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti, odnosno uspostava (matičnog) skrbništva u skladu sa samim konceptom ljudskih prava, budući da iznimna stanja zahtijevaju iznimne zakonodavne, sudske i upravne odgovore.[173]

Iz svega navedenog, zaključuje se kako lišenje poslovne sposobnosti u Republici Hrvatskoj se donosi isključivo za izuzetno teška, najčešće duševna, oboljenja. Najčešće se donose ona koja su deklaratorno djelomično lišenje poslovne sposobnosti kako se ne bi narušila ljudska prava, iako takva odluka u svojoj realnosti ima svrhu potpunog lišenja poslovne sposobnosti. To ne znači kršenje ljudskih prava ili ukidanje zaštite istima, već određenom krugu osoba s invaliditetom uslijed primjerice Alzheimerove bolesti ili demencije ili kome, takva ih stanja priječe u uspostavljanju smislenog kontakta s drugom osobom. Zato je potpuno lišenje poslovne sposobnosti u određenim teškim slučajevima, poput navedenih, jedini razuman način njihove zaštite. Sve ostale osobe s invaliditetom kojima osobnost može samostalno funkcionirati nisu lišene poslovne sposobnosti, niti djelomično niti potpuno.[174]

Kada je u pitanju sklapnje braka kod osoba koje su lišene poslovnih sposobnosti, prema članku 450. Obiteljskog zakona, u stavku 3, sud će donijeti rješenje o dopuštenju sklapanja braka za osobu lišene poslovne sposobnosti za koju utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je brak u skladu s njezinom dobrobiti. Prijedlog za donošenje odluke o dopuštenju sklapanja braka može podnijeti samo osoba lišena poslovne sposobnosti. U takvom postupku u svezi s prijedlogom sud je dužan pribaviti mišljenje skrbnika ili roditelja koji skrbi o punoljetnoj osobi lišenom poslovne sposobnosti i centra za socijalnu skrb.[175]

---

[172] Slađana Aras Kramar – Boris Ljubić, O djelovanju Centra za posebno skrbništvo: Rezultati, dvojbe i perspektiva – I. dio. u: *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, 17 (2017.) 6, 28.
[173] *Isto.*
[174] Irena Majstorović – Ivan Šimović, *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Pravni fakultet, Zagreb, 2018., 65.
[175] *Isto.*

Stoga, Obiteljskim zakonom je jasno propisano kako brak ne može sklopiti osoba koja je lišena poslovne sposobnosti. No, to ne predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju. Za razliku od Obiteljskog zakonika, Zakonik kanonskog prava ne poznaje institut lišenja poslovne sposobnosti, budući da je to institut civilnog prava, pa lišenje poslovne sposobnosti u Zakoniku kanonskog prava nije ni navedeno kao zapreka za sklapanje vjerskog braka, odnosno primanje sakramenta ženidbe. Međutim, potrebno je napomenuti kako to ne mijenja činjenicu kako poslovna nesposobnost predstavlja bračnu smetnju za sve one koji žele sklopiti vjerski brak s građanskim učincima, sukladno Obiteljskom zakonu. Kao što je po Obiteljskom zakonu zapreka kod sklapanja braka poslovna nesposobnost, u Zakoniku kanonskog prava takvo stanje osobe može dovesti u pitanje shvaćanje i razumijevanje ženidbene privole koja je najvažniji element prilikom sklapanja sakramenta ženidbe. Zato je potrebno da osobe koje su lišene poslovne sposobnosti pribave dopuštenje suda za sklapanje građanskog braka, u kojem se dokazuje da su svjesne činjenice braka, a samim time se onda može sklopiti i vjerski brak, u suprotnom vjerski brak se može sklopiti, ali s građanskim učincima ne može bez dozvole suda.[176]

[176] *Isto.*

ZAKLJUČAK

Crkva je od samih svojih početaka promatrala ženidbu kao stvarnost utemeljenu na misteriju stvaranja, stvarnost koja je od Krista uzdignuta na dostojanstvo sakramenta. Po sakramentu ženidbe Krist dolazi u susret kršćanskim supruzima i ostaje i nadalje s njima. Svaka osoba ima pravo na ženidbu, i to je jedno od temeljnih ljudskih prava. Međutim, proučavajući zakone vezane uz ženidbu iz kanonskog prava i zakone vezane za ženidbu iz građanskog prava, tu se kanonsko pravo naslanja na građansko te pravo na ženidbu imaju one osobe koje su radno sposobne, a takva sposobnost po građanskom pravu u Hrvatskoj se oduzima teško, gotovo pa i nemoguće, kako se ne bi kršila ljudska prava. Ženidba nije samo privatna stvar dviju osoba nego se tiče i općeg dobra i ima također bitno društvenu važnost, stoga javna vlast, civilna ili crkvena, može svojim zakonima uređivati i ograničavati korištenje prava na ženidbu. Pravo na ženidbu može se nekom ograničiti samo zbog teških i opravdanih razloga.

Iz navedenog, sklapanje ženidbe ima ugovorni karakter, a za ostvarenje takvog ugovora potrebno je da ga sklapaju osobe koje su pravno, fizički i psihički sposobne. Ženidbena privola je najvažniji element same ženidbe te osobe moraju duševno i psihički biti sposobne za shvaćanje i razumijevanje privole, trebaju znati što je ženidba i koja je njena svrha. Ne može se htjeti nešto što se nije razumom spoznalo, samo ono što je spoznato može biti predmetom volje. Zato je potrebno kod osoba s invaliditetom ustanoviti stupanj invalidnosti kao i potrebnu duševnu racionalnost te psihičko stanje kada se govori o kanonskom pravu. Dok s druge strane postoji građanski brak, a prema Obiteljskom zakonu brak mogu sklopiti sve osobe koje su poslovno sposobne, odnosno ne mogu sklopiti one koje su potpuno lišene poslovne sposobnosti. Zato je potrebno da osobe koje su lišene poslovne sposobnosti pribave dopuštenje suda za sklapanje građanskog braka, u kojem se dokazuje da su ipak svjesne činjenice braka, a samim time se onda može sklopiti i vjerski brak. U Zakoniku kanonskog prava nigdje se ne spominje poslovna sposobnost osobe, međutim tu se može povući usporedba s Obiteljskim zakonom i poslovnom sposobnošću. Jer u radu se nastojalo prikazati u kakvom međusobnom odnosu stoje odredbe Obiteljskog zakona kojima se uređuju pitanja bračnih smetnji, posebno kada je riječ o osobama s invaliditetom te odrebe Zakonika kanonskog prava kojima se uređuju zapreke za sklapanje vjerskog braka koje su po svojem sadržaju slične. Dalo bi se zaključiti kako između ta dva zakona postoji određena analogija o okolnostima koje sprječavaju sklapanje valjanog braka. Potrebno je naglasiti kako u određenim slučajevima potpuno lišenje poslovnih sposobnosti ne znači ujedno i kršenje ljudskih prava ili dostojanstva osobe, već upravo suprotno, predstavlja jedini učinkovit put

zaštite koja je osobama u teškim duševnim i psihičkim slučajevima nužna. Takve se odluke u Hrvatskoj teško donose, jer institut lišenja poslovne sposobnosti nije usmjeren na to da se osobe s invaliditetom kazne, već ih je smisao zaštititi u onom dijelu gdje njihova osobnost ne može samostalno funkcionirati.

Međuodnos kanonskog prava i hrvatskog obiteljskog prava vidljiv je upravo u segmentu bračnog prava, točnije u dijelu obiteljskog prava koji uređuje sklapanje vjerskog braka s građanskim učincima. Dakle, nakon provedenih analiza suvremenoga obiteljskog prava s kanonskim u dijelovima koji se tiču bračnih smetnji, a posebice kada se govori o osobama s invaliditetom, mogli bismo zaključiti da je na postojeću formu i sadržaj bračnih smetnji utjecalo kanonsko pravo, ali ne treba zanemariti činjenicu kako postoje i određene nepodudarnosti u načinu i sadržaju uređenja ženidbenih zapreka. Kada se govori o sklapanju braka s građanskim učincima, država je to povjerila vjerskim zajednicama te nastaje kanonska ženidba i građanski brak, a kod takvog sklapanja ne postoji striktna odredba odvojenosti obiteljskog i kanonskog prava. Stoga potrebno se usmjeriti kod osoba s invaliditetom, koji su problemi prisutni, s kakvim posljedicama te se u pastoralu dodatno angažirati kako bi se što bolje i kvalitetnije pripravilo osobe za sklapanje sakramenta ženidbe i životu koji slijedi nakon samog čina. Zahvaljujući brizi pastira za povjerene im duše i cijele kršćanske zajednice, priprava za ženidbu, a posebice kod osoba s invaliditetom, poprima „milosnu prevenciju“ za sretan i uspješan brak.

LITERATURA

A) Izvori:

1. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et Spes*. *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
2. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
3. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Na svetost pozvani, Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, Glas Koncila, Zagreb, 2002.
4. HRVATSKI ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO, Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, Medicinska naklada, Zagreb, 2012.
5. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* , Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
6. KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, Glas Koncila, Zagreb, 1994.
7. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.
8. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Priprava za sakrament ženidbe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.
9. PIO XI., Casti connubii, Vatican, 1930.

B) Knjige:

1. BLAŽEVIĆ, Velimir, *Ženidbeno pravo Katoličke Crkve – pravno-pastoralni priručnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.
2. BRÜGGER, Hans, *Pastoral invalida u svijetu Drugog vatikanskog sabora*, Filozofski fakultet Družbe Isusove, München, 1988.
3. DUGALIĆ, Vladimir - RAJKOVIĆ, Ivan, *Božji trag u stvorenom*, Diacovensia, Đakovo, 2010.
4. JERKOVIĆ, Ilija, *Osobe s posebnim potrebama u Crkvi i primanje sv. sakramenata*, 1997.
5. LUJIĆ, Božo, *Isusova otvorena antropologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
6. MAJSTOROVIĆ, Irena - ŠIMOVIĆ, Ivan, *Opseg lišenja poslovne sposobnosti kao pretpostavka zaštite prava i dostojanstva osoba s invaliditetom*, Pravni fakultet, Zagreb, 2018.

7. MATELJAN, Ante, *Sakramenti i zdravlje. Deset teza o odnosu sakramenata i zdravlja*, Crkva u svijetu, Split, 2006.
8. PŠENJIČKAG, Franjo, *Sakrament ženidbe – poziv na okristovljenje bračnog i obiteljskog života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1982.
9. RUPČIĆ, Darija, *Status ljudskog embrija pod vidom bioetičkog pluriperspektivizma*, Pergamena, Zagreb, 2013.
10. SVAŽIĆ, Emil, *Ženidbeno pravo*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2015.
11. ŠKALABRIN, Nikola, *Ženidba – pravno – pastoralni priručnik,* KBF Đakovo, Đakovo,1995.

C) Članci:

1. ARAS KRAMAR, Slađana – LJUBIĆ, Boris, O djelovanju Centra za posebno skrbništvo: Rezultati, dvojbe i perspektiva – I. dio, u: *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, 17 (2017.) 6, str. 22-33.
2. BAT, Jacqueline Otilija, Osobe s intelektualnim teškoćama u tranziciji društvenog modela skrbi: društvo i Crkva pred izazovom vremena, u: *Nova prisutnost*, Zagreb, 8(2012.) 2, str. 260-267.
3. BOLJAT, Lucija – ŠALKOVIĆ, Josip, Kanonsko – pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavnosti, u: *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 85 (2015.) 3, 813-840.
4. BRATKOVIĆ, Danijela – ROŽMAN, Bojana, Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama, u: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Zagreb, 42 (2006.) 2, str. 101-112.
5. DŽANKIĆ, Jasmina – MILAS KLARIĆ, Ivana, Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti, u: *Pravnik*, Zagreb, 44 (2010.) 1, str. 89 – 110.
6. IVELJ, Šimo, Žendidbeno pravo Katoličke Crkve, Kanonski oblik ženidbe, u: *Svjetlo riječi*, Rijeka, 37 (2018.), str. 20-34.
7. LEUTAR, Ivan – LEUTAR, Zdravka, Duhovnost kao resurs snage i otpornosti obitelji u rizičnim okolnostima, u: *Nova prisutnost*, Zagreb, 15 (2017) 1, str. 65-87.
8. MATOIĆ, Zvonka, Djeca s poteškoćama u razvoju i sakramenti ispovijedi i pričesti, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, Đakovo, 128 (2000.) 10, str. 632-645.
9. MORISSE, Filip – VANDEMAELE, Eleonore – CLAES, Claudia – CLAES, Lien, Quality of life in persons with intellectual disabilities and mental health problems: An explorative study, u: *The Scietific World Journal*, London, 30 (2013.) 1, str. 23-45.

10. PETROVIĆ, Boban – STOJISAVLJEVIĆ, Duška – TADIĆ, Katarina: Pojam o sebi osoba sa intelektualnim teškoćama – implikacije za razvoj programa podrške, u: *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, Beograd, 31 (2012.) 4, str. 521-545.
11. ŠIROKI, Ivan, Župna zajednica i briga za osobe s posebnim potrebama, u: *Srcem prema vjeri*. Nacionalni skup o vjerskom odgoju djece i mladeži s posebnim potrebama, u: *Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije*, Zagreb, 1999., str. 89-94.
12. ŠTENGL, Ivan, Poremećaji hranjenja i sposobnost za sakrament ženidbe, u: *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 82(2012) 1, str. 15-42.
13. VUKASOVIĆ, Ante, Obnova obitelji - temelj hrvatskog napretka, u: *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, 1(1994.) 1, str. 365-384.
14. ZANINOVIĆ, Sibe, Brak i obitelj u kršćanskom shvaćanju, u: *Obnovljeni život*, Zagreb, 30 (1975.) 15, str. 332-354.
15. ZEC, Slavko, Ženidbena privola i psihički život osobe. Psihološko-kanonska analiza ženidbene privole, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 1, str. 651-680.

D) Web mjesta:

1. AAIDD - American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, Definition of Intellectual Disability, na: http://aaidd.org/intellectualdisability/definition#.WRRWnvnyjIW (17. siječnja 2021.).
2. Maja Cepanec – Sanja Šimleša – Jasmina Stošić, Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra – teorija istraživanja i praksa. u: Klinička istraživanja, Zagreb, 8(2015.), na: https://hrcak.srce.hr/169751 (21. siječnja 2021.).

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja KLEMENT RADOSOLJIĆ, kao pristupnik za stjecanje zvanja MAGISTAR TEOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 9. rujna 2021. godine

Potpis

PREPARATION FOR MARRIAGE OF PERSONS WITH DISABILITIES

SUMMARY

Marriage is an alliance between a man and a woman, a community of love and life that the Creator founded. The basic element of marriage is consent that manifests itself between legally competent persons who cannot be replaced by any human authority. Furthermore, the paper explains who the persons with disabilities are, how many and what their damages are, how disability affects the lives of these people and their families. It is necessary to understand how people with disabilities need faith and unity in which they will find a spiritual atmosphere to solve their spiritual and physical needs. Therefore, it is considered which person with disabilities is allowed and who is not allowed to join the sacrament of marriage. That is why it is necessary to establish the degree of disability as well as the necessary mental rationality and mental state when speaking of canonical law. While on the other hand, there is a civic marriage, and according to the family law, marriage can be concluded by all persons who are capable of business, that is, they cannot make a marriage for those who are completely deprived of their professional capacity. According to family law, barriers to marriage are business incapacity, and in the Canon law Code, such a situation may call into question the understanding and understanding of the marital consent, which is the most important element in the conclusion of the sacrament of marriage. That is why it is necessary that persons who are deprived of their professional capacity obtain permission from the court to enter into a civil marriage, in which it is proven that they are aware of the facts of marriage, and thus may enter into a religious marriage.

Keywords: marriage, marriage consent, Persons with disabilities, Canon law, Family law